

The background is a detailed historical map of Diemen and its surrounding polders. The map shows various waterways, dykes, and land parcels. Key areas labeled include 'Nieuwe Diep', 'Diemen', 'WATERGRAAFSCHAP', 'DE DIEMEN BUYTEN DYK', 'SCHOOLOVERPOLDER', and 'STAMMERI'. The map is oriented with North at the top.

Historische Kring Diemen

Mede mogelijk gemaakt
door een anonieme weldoener

Een selectie “Groeten uit Diemen” prentbriefkaarten uit grootmoeders tijd.

INHOUD

· Voorwoord	<i>John Cuijpers</i>	1
· De oudste Diemense prentbriefkaarten	<i>Wiard Krook</i>	2
· Het dateren van een prentbriefkaart	<i>Wiard Krook</i>	4
· Uitgevers en verkopers van Diemense prentbriefkaarten	<i>Taco ten Dam & Wiard Krook</i>	5
· De prentbriefkaarten van Jan Goedhart en Chris Kok	<i>Wiard Krook & Henk Teiwes</i>	15
· De postdistributie in Diemen	<i>Wil van Koningsbrugge</i>	21
· Poststempels in Nederland door de eeuwen heen	<i>Wil van Koningsbrugge</i>	25
· Gerrit Renema, postbesteller in Diemen van 1939-1975	<i>Taco ten Dam</i>	28
· De favoriete prentbriefkaarten van Carel Kaskens	<i>Henk Teiwes</i>	33
· Simon van Blokland: “De prentbriefkaart opent een wereld aan herinneringen”	<i>Taco ten Dam</i>	35
· Boekbespreking	<i>Taco ten Dam</i>	37

bestuur:

voorzitter: John Cuijpers
secretaris: Henk Teiwes
penningmeester: Gerard Baars
bestuursleden: Frans Deckers
Jaap Haag
Noor van Mens
Cora Rijkogel

secretariaat: Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 699.20.93
teiwes1@ncrvnet.nl

gironummer: 152.58.66
Penningmeester HKD
Tureluurweg 32
1113 HA Diemen
gerardbaars@freeler.nl

redactieadres: Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 699.20.93
teiwes1@ncrvnet.nl

redactieteam: Taco ten Dam
Jaap Haag
Wil van Koningsbrugge
Wiard Krook
Ellen van Meurs
Henk Teiwes

**coördinator &
correcties:** Henk Teiwes

lay-out: Wiard Krook
Martijn van der Riet

opmaak en druk: Drukkerij Erla
Sniep 77
1112 AJ Diemen
tel. 698.16.00
fax. 690.56.09
info@erla.nl - www.erla.nl

ISSN 0929-9068

© 2005 Artikelen of delen daaruit mogen niet worden overgenomen zonder toestemming van de auteur(s).

Het lidmaatschap van de Historische Kring Diemen bedraagt € 15,- per jaar. Leden ontvangen de HKD-Nieuwsbrief en minimaal tweemaal per jaar het verenigingsblad Historische Kring Diemen. Men kan lid worden door zich aan te melden bij het secretariaat.

Iedereen heeft wel, netjes in een album of in een oude schoenendoos, een aantal ansichtkaarten bewaard die ooit werden toegestuurd door een familielid of kennis. Vaak zijn het kaarten van rustieke berglandschappen of fraaie dorps- en stadsgezichten. Juist voor die topografische prentbriefkaarten is de laatste jaren veel belangstelling. Net als bij het verzamelen van postzegels geldt voor de echte liefhebber: hoe ouder hoe interessanter. Nog niet zo lang geleden toonden de Nederlandse archiefinstellingen weinig belangstelling voor prentbriefkaarten. In de jaren '70 kwam daar echter een kentering in. Men begon toen de informatieve waarde van de prentbriefkaarten te onderkennen. Met de hedendaagse snel veranderende dorps- en stadsgezichten zijn ansichten, net als gewone foto's ware 'tijdsdocumentjes'. Bovendien staat de datum, in de vorm van een poststempel, er vaak ook nog op.

In tegenstelling tot het Gemeente Archief Amsterdam heeft het Gemeente Archief Diemen helaas nooit een systematische prentbriefkaartencollectie opgebouwd. Om die reden besloot de *Historische Kring Diemen* om zelf een prentbriefkaartencollectie te gaan opbouwen. Om dit te verwezenlijken wordt jaarlijks een (klein) deel van de financiële reserve aangewend om specifiek Diemense kaarten te kunnen aankopen. Tevens worden de leden opgeroepen om prentbriefkaarten, waarin men geen belang meer stelt, te doneren aan de *HKD*-collectie.

In deze bijzondere uitgave kunt u zien welk succes de hierboven genoemde activiteiten tot nu toe hebben opgeleverd. Het bestuur is dan ook veel dank verschuldigd aan allen die met de donatie van één of meerdere kaarten hebben bijgedragen aan de opbouw van onze collectie.

Een tweede woord van dank gaat uit naar alle prentbriefkaartenverzamelaars en instellingen die de *HKD*-redactie toestemming hebben verleend om hun (soms zeer omvangrijke) collecties te inventariseren en hun kaarten te mogen scannen. Ook heeft de redactie veel steun gehad van de waardevolle adviezen van een reeks van specialisten op het gebied van de geschiedenis van prentbriefkaarten, poststempels, Diemense postkantoren en wat dies meer zij.

Het dunkt mij dat het onze *HKD*-redactie, met name Taco ten Dam, Wil van Koningsbrugge en Wiard Krook, weer is gelukt om 'alledaagse' onderwerpen, waar we allemaal wel iets van af weten, te verdiepen tot historisch materiaal van de eerste orde. Klasse!

John Cuijpers

Een herinnering uit 1900

DE OUDSTE DIEMENSE PRENTBRIEFKAARTEN

Wiard Krook

Een ansicht- of prentbriefkaart, zo leert ons het woordenboek, is een briefkaart met aan één zijde een afbeelding. De prentbriefkaart werd op 1 oktober 1869 geïntroduceerd. De eerste kaart schijnt op 16 juli 1870 vanuit de Duitse plaats Oldenburg te zijn verstuurd. In Nederland werd op 1 januari 1871 voor het eerst een ansichtkaart op de bus gedaan. De prentbriefkaart werd in ons land pas echt populair ná 1892, toen het *Postbesluit* werd gewijzigd. Hierin werd bepaald dat vanaf 1 april van dat jaar een prentbriefkaart tegen hetzelfde tarief als een gewone briefkaart mocht worden verzonden.

Photografiën

De afbeeldingen op de oudst bekende prentbriefkaarten zijn vaak originele tekeningen of handgeschilderde prentjes. Toen rond 1900 de fotografie gemeengoed begon te worden, werden prentbriefkaarten met echte 'photografiën' populair.

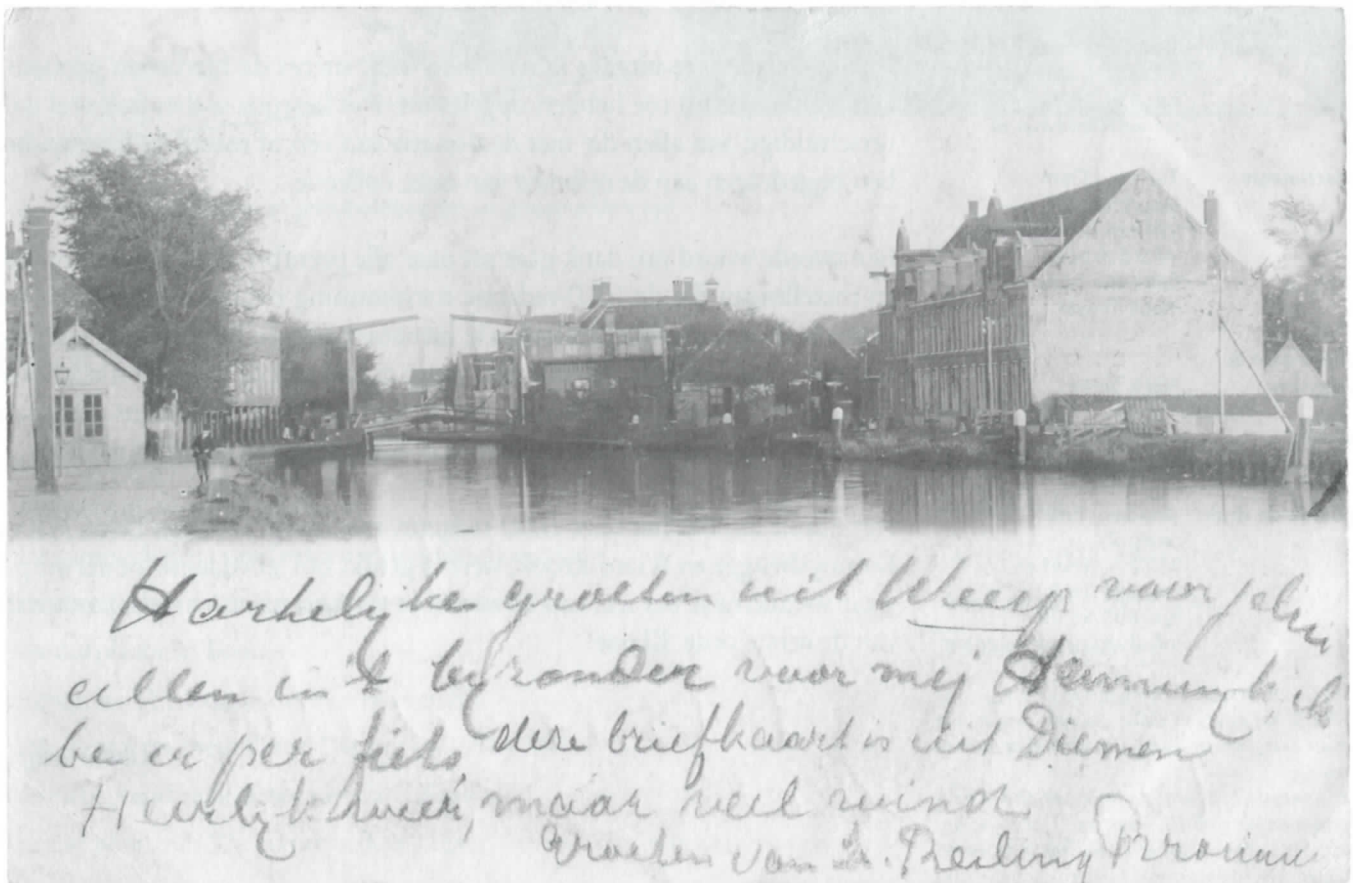
Het fotografische materiaal uit die tijd, bekend onder de naam 'daglichtpapier' had een zeer lage lichtgevoeligheid. Dit had als voordeel dat het, als men niet kon beschikken over een donkere kamer, bij gedempt licht bewerkt kon worden. Het nadeel was echter, dat er voor het maken van een afdruk een zeer lange belichtingstijd nodig was. Voor het maken van contactafdrukken van negatieven waren speciale houten raampjes in de handel, die met het ingeklemde negatief en afdrukpapier buiten in de zon moesten worden gezet. Afhankelijk van het weer was een belichtingstijd van een kwartier niet ongebruikelijk.

Aangezien in die tijd de kleurenfotografie nog niet was uitvonden werden foto's vaak omgekleurd. Door toevoeging van

chemische stoffen in de ontwikkelaar kon men de afdrukken bijvoorbeeld een fraaie magenta, sepia, bruine of groene tint geven.

Druktechnieken

Omdat de productie van fotokaarten geheel handwerk was en veel tijd in beslag nam, zochten de uitgevers van prentbriefkaarten naar geschikte druktechnieken om hun kaarten sneller, goedkoper en in grotere oplagen te kunnen produceren. Vrijwel unaniem werd gekozen voor het zogenaamde steendrukprocédé. De goedkoopste kaarten werden in één kleur (monochroom) gedrukt. De duurere prentbriefkaarten werden met de hand ingekleurd met een speciale transparante waterverf. Dit bleek uiteindelijk goedkoper te zijn dan een meerkleurendruk (polychroom), want daarvoor waren diverse drukstenen nodig. In een relatief korte tijd ontstond er een prentbriefkaartenindustrie waaraan veel tekenaars, schilders,

De oudst bekende prentbriefkaart van Diemerbrug is een fotokaart die op 3 juli 1900 op de post werd gedaan (collectie John Haen, Diemen).

fotografen, retoucheurs, drukkers en uitgevers een groot deel van hun inkomen ontleenden.

Met de uitvinding van het fotomechanische procédé in de jaren dertig kwamen er weer fotokaarten in de handel. Vaak stond op de achterzijde de vermelding "echte foto". Deze zwart-wit ansichtkaarten werden machinaal afgedrukt door een printmachine.

Met het toenemen van de welvaart na de Tweede Wereldoorlog bestond er een behoefte aan prentbriefkaarten in kleur. Hiervoor werd het fotolithoprocédé toegepast, wat de mogelijkheid bood vierkleurendruk toe te passen.

De oudste Diemense kaart

Na de inventarisatie van vele prentbriefkaartencollecties van particuliere verzamelaars en instellingen is komen vast te staan dat de oudste prentbriefkaart met een afbeelding van het dorp Diemerbrug rond 1900 moet zijn vervaardigd.¹ Het is een fotokaart die op 3 juli 1900 is afgestempeld. In feite is het een 'echte' foto, een contactdruk van een glasnegatief, afgedrukt op zogenaamd 'daglichtpapier'. De fotograaf had gebruik gemaakt van speciaal afdrukpapier waarvan de niet lichtgevoelige zijde reeds door de fabrikant was bedrukt met de tekst "BRIEFKAART" en lijntjes voor de adresgegevens. Het briefkaartenfotopapier was ook dikker dan het gangbare materiaal dat in die tijd in de handel was. Om van de afdruk een prentbriefkaart te maken moest aan de voorzijde een blanco gedeelte worden gemaakt dat kon worden beschreven. Dit werd op een eenvoudige manier gedaan door het gedeelte onder of boven de foto tijdens de belichting af te dekken.

De afbeelding toont ons de rustieke dorpskern van Diemerbrug, gezien vanuit het westen. Centraal staat de Keulsevaart (de huidige Weespertrekvaart) met de oude ophaalbrug, die de Ouddiernerlaan en de Ouderkerkerlaan verbond. Aan de linkerkant zien we de kade van de Hartveldseweg. Geheel links, geplaatst tegen de inrijstal van café *De Vergulde Wagen* (café *Vervetjes*), bevindt zich een houten schuurtje dat als fietsenreparatiewerkplaats in gebruik is geweest door de gebroeders Smits. Vlak voor het schuurtje staat een hoge paal die toebehoorde aan de *N.V. Gooische Stoomtram*. Het was een onderdeel van de 'telephonische geleiding' welke in 1885 door de *Nederlandsche Bell-Telefoon Maatschappij* werd aangelegd. Als we via de brug naar

Diverse fotoprentbriefkaarten van Diemerbrug uitgegeven ca 1900

Onder: collectie Gemeente Archief Diemen.

Rechts (van boven naar beneden): collectie Hans Goedhart, idem, Wim Tetterso en idem.

De Prins Hendrikkade ca 1900 (fotoprentbriefkaart collectie Wim Tetteroo).

de rechterkant lopen, passeren we eerst het brugwachtershuis. We bereiken nu de Wilhelminakade die ook wel 'Rabbiekade' werd genoemd. De naam was ontleend aan ir. Rabbie, de bouwer van het grote woonblok.

Gezien het poststempel werd de fotokaart niet uit Diemen, maar uit Weesp verstuurd naar een jongedame die was opgenomen in het Burgerziekenhuis te Amsterdam. De afzender stuurde de hartelijke groeten met de vermelding: "Ik ben per fiets, heerlijk weer maar veel wind." Ter verduidelijking voegde hij nog de volgende regel toe: "Deze briefkaart is uit Diemen." De kans is groot dat hij tijdens zijn fietstocht van Amsterdam naar Weesp in Diemerbrug halt heeft gehouden en mogelijk bij café *Vervetjes* een verfrissend drankje heeft genoten. De fotokaart heeft hij mogelijk gekocht in de winkel van *Photograaf N. de Bruijn*, die schuin aan de overkant zijn zaak had.

Inmiddels zijn er in totaal veertien 'vroeg' Diemense fotokaarten bekend.² Buiten de hierboven genoemde fotokaart zijn alle andere kaarten onbeschreven en nooit per post verstuurd. Een aantal afdrukken is van hetzelfde negatief afkomstig, soms met een iets andere uitsnede. Op de meeste kaarten werd met een inktstempeltje de tekst "Diemerbrug" aangebracht. Gelukkig zijn beelden van de Hartveldseweg, de Muiderstraatweg, de Prins Hendrikkade en het Weesperzandpad medio 1900 voor het nageslacht bewaard gebleven.

Het dateren van een prentbriefkaart

Er zijn verschillende manieren om een prentbriefkaart vrij nauwkeurig te dateren. Hierbij zijn zes punten belangrijk:

1. De meest betrouwbare informatie over de ouderdom van een (verzonden) prentbriefkaart kan in veel gevallen worden ontleend aan het poststempel. Als een postbode zijn best heeft gedaan om de postzegel op de kaart duidelijk af te stempelen, dan kan men op de dag nauwkeurig achterhalen op welke datum de kaart werd verstuurd. De betreffende prentbriefkaart kan dus niet ná de datum van het poststempel zijn uitgegeven en verkocht.

2. Hetzelfde geldt ook voor de gebruikte postzegel. In een postzegelcatalogus kan worden opgezocht op welke datum een bepaalde zegel werd geïntroduceerd. De ansicht kan dus niet ouder kan zijn dan de introductiedatum van de postzegel.

3. Op last van de Algemeene Postvereniging moeten de prentbriefkaarten uitgevers in 1905 de indeling van hun kaarten veranderen. Vanaf de introductie van de prentbriefkaart in 1871 mocht alleen het adres van de geadresseerde op de achterzijde van de kaart worden geschreven. De mededeling "De hartelijke groeten van tante Diewertje" kon men desgewenst op de voorzijde, onder of naast de afbeelding, schrijven. Vanaf 1905 werd bepaald dat in het midden van de adreszijde een verticale scheidingslijn moest worden geplaatst. De rechterzijde was nu uitsluitend bestemd voor het adres. Het blanco linkergedeelte was gereserveerd voor mededelingen van de afzender.

Het formaat van de prentbriefkaart geeft ook enig houvast over de ouderdom. Is de afmeting 9 x 14 cm dan zal de betreffende kaart van vóór 1950 dateren. Daarna was de voorgeschreven standaard maat van een ansicht 10,5 x 15 cm.

4. Let bij het dateren van een prentbriefkaart ook op de geschreven tekst op de voor- of achterzijde van de kaart. Als er op staat geschreven: "Lieve Maartje, ik hoop dat het in 1915 net zulk mooi weer zal zijn als dit jaar" dan weet je zeker dat de kaart in 1914 werd verzonden.

5. Ook moeten we de afbeelding op een prentbriefkaart nauwkeurig bekijken. De aanwezigheid, of juist het ontbreken, van bijvoorbeeld een bepaald gebouw of brug (waarvan bekend is wanneer deze gebouwd of gesloopt werden) kan ons ook helpen vast te stellen in welke tijd een betreffende prentbriefkaart werd uitgegeven. Zien we bijvoorbeeld de St. Petrus' Bandenkerk aan de Hartveldseweg afgebeeld dan kunnen we vaststellen dat de betreffende kaart pas ná 1910 (de bouwdatum van de kerk) moet zijn uitgegeven.

6. Op veel prentbriefkaarten staat vaak de naam van de uitgever en/of fotograaf vermeld. Zoals u verder in dit nummer kunt lezen, is er inmiddels vrij veel onderzoek verricht om meer van deze uitgevers te weten te komen. In een aantal gevallen kon worden vastgesteld wanneer zo'n uitgever begon met het uitgeven van prentbriefkaarten. Het onderzoek is echter nog lang niet afgerond.

Noten

1. Collectie John Haen, Diemen
2. Collectie Taco ten Dam, Diemen (1 ex.), collectie Gemeente Archief Diemen (2 ex.), collectie Hans Goedhart, Castricum (4 ex.), collectie John Haen, Diemen (1 ex.) en collectie Wim Tetteroo, Diemen (6 ex.)

Uitgevers en verkopers van Diemense prentbriefkaarten

1900-2005 VAN DIEMERBRUG TOT DIEMERBRUG

Taco ten Dam en Wiard Krook

In 1883 werd op het Museumplein in Amsterdam de *Internationale Koloniale en Uitvoerhandelstentoonstelling* gehouden die in de volksmond al snel de *Wereldtentoonstelling* werd genoemd. Op deze tentoonstelling verkocht de Amsterdamse uitgever *Boon* de eerste prentbriefkaarten van Amsterdam. De oudst bekende kaart van Diemen is gedateerd op het poststempel van 3 juli 1900 en heeft een afbeelding van de omgeving van de Diemerbrug.

Initiatiefnemer van deze wereldtentoonstelling was de Italiaan Edouard Agostini. In de zomer van 1882 zond hij een gedrukte circulaire aan een groep vooraanstaande Amsterdamse zakenlieden om hen warm te maken voor zijn idee: pronken met de handelstraditie der Nederlanden, de prestaties op het gebied van openbare werken en de aanwezigheid van het kristallen paleis op het Frederiksplein. Kortom: pronken met de Nederlandse handel en nijverheid. Het leek een goed promotiemiddel voor het land en de stad waar de tentoonstelling werd georganiseerd.

Diemen

Ook Diemen kreeg als kleine buur van Amsterdam te maken met de invloed van de koortsachtige bedrijvigheid. Diemen dankte er zijn *Zwitsers Hotel* aan. Het grote gebouw aan de Hartveldseweg werd in 1883 gebouwd door T.P. Burggraaf. Speciaal voor de wereldtentoonstelling werd zelfs een stoomdienst onderhouden naar het *Paleis voor de Volksvlijt* in Amsterdam. Het bijzondere gebouw aan de Hartveldseweg, dat als hotel nooit een succes

werd, kreeg in de loop van de jaren diverse andere functies totdat het in 1911 gedeeltelijk instortte en daarna afgebroken werd. Waarschijnlijk waren de voortdurende trillingen van een aangrenzende tapijtweverij de oorzaak.

Prentbriefkaarten uitgegeven begin 1900 door N.J. Boon, Amsterdam

A 1116. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam. *Groete uit Diemerbrug.*

A 1117. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam. *Groet uit Diemerbrug.*

A 1120. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam. *Groete uit Diemerbrug.*

1728. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam. *Groete uit Diemerbrug.*

A 1127. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam. *Groet uit Diemerbrug.*

A 1241. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam. *Groete uit Diemerbrug.*

Groet uit Diemen.
A 1472. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam.

A 1524. Linné, J. B. Schoutens, Rotterdam. *Groet uit Diemerbrug.*

Nicolaas Boon

Uitgever Nicolaas Boon (1862-1921) was op de tentoonstelling postmeester van het speciaal opgebouwde stadje *Oudt-Holland*. In zijn postkantoorje konden de bezoekers de eerste topografische prentbriefkaarten van Amsterdam kopen. Boon had pen en inkt klaar staan. Het leverde Boon geen windeieren op: vanuit zijn kantoorje werden 40.000 kaarten over de hele wereld verzonden. Boon geldt als een van de pioniers onder de prentbriefkaartenuitgevers die eind 1800 en begin 1900 sterk in aantal toenamen. Nadat hij tijdens een reis door Duitsland kennis had gemaakt met de prentbriefkaart, gaf hij prachtige kaarten uit van Amsterdam. Ook Diemen mocht zich gelukkig prijzen door de aandacht van Boon. Hij gaf een aantal prachtige kaarten uit met afbeeldingen van schaatsers op de Weespertrekvaart. De kaart "Ijsfeest te Diemen" is daar een voorbeeld van.

J.M. Schalekamp

Rond 1900 was Johan Marius Schalekamp ongetwijfeld een van de opvallendste uitgevers van prentbriefkaarten in Amsterdam. De ex-boekverkoper uit Haarlem was in 1878 naar Amsterdam getrokken om zich geheel te wijden aan het uitgeven van plaatwerken, etsen, gravures en foto's. Schalekamp was een groot kunstliefhebber en besteedde veel zorg aan zijn artistieke uitgaven. Op de tentoonstelling van 1883 werd zijn werk met zilveren en bronzen medailles beloond. In 1891 opende hij een fotografisch atelier dat in 1893 naar Buiksloot verhuisde. Hieraan was tevens een licht-, steen- en boekdrukkerij verbonden. Zijn prentbriefkaarten van Amsterdam getuigen van een bijzondere smaak. Daarnaast was Amsterdam voor de zakenman Schalekamp een behoorlijk afzetgebied. Een stad met honderduizenden inwoners en veel bezoekers uit binnen- en buitenland

stond immers garant voor een aardige omzet. Daarbij moet wel in aanmerking worden genomen dat de prijzen laag waren, namelijk f 7,50 voor 1.000 lichtdrukkaarten. De verkoopprijs was een cent. Gezien zijn voorkeur voor het landelijk wonen en werken in het landelijke Buiksloot, mag verondersteld worden dat Schalekamp om die reden de dorpjes rond Amsterdam ook in zijn uitgaven betrok. Zo verschenen er kaarten van Durgerdam, Ransdorp en ook van Diemen.

Dagjesmensen

Wie oog heeft voor de vaak sfeervolle afbeelding aan de voorzijde van de kaart, kan wegdromen bij de landelijke rust uitstralende omgeving in het begin van de twintigste eeuw. Die rust die gezocht werd door de talloze Amsterdamse dagjestoeristen die in het weekend naar Diemerbrug fietsten of wandelden om even bij te komen op een van de terrassen aan het water bij de Diemerbrug. Of die even een tussenstop maakten om verder over de Ouddiemerlaan of de Ouderkerkerlaan hun tochtje voort te zetten. Ook een ritje met de Gooische stoomtram naar Diemerbrug vormde voor veel stadsmensen een plezierige onderbreking van de dagelijkse beslommingen. Zo vrolijk was het leven in de grauwe Amsterdamse negentiende-eeuwse straten als de Vrolijkstraat nou ook weer niet.

Kleine verkopers in Diemen

Wie oog heeft voor de korte gedrukte tekst op de kaart, in die vroege periode meestal onderaan op de voorzijde, komt tot een curieuze ontdekking. Er zijn kaarten met exact dezelfde afbeeldingen, maar met een verschillende naam erop gedrukt. Zo zijn er kaarten met gelijke afbeeldingen die bedrukt zijn met de namen van J.M. Schalekamp, Chr. Kok en J. Goedhart, de erven van de

Links en boven: prentbriefkaarten ca 1905 uitgegeven door Lichtdrukkerij J.M. Schalekamp, Buiksloot

Groot uit Diemerbrug.
A. 3245 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

Groot uit Diemen.
A. 3455 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

Groot uit Diemen.
A. 3442 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

Groot uit Oude-Diemen.
A. 3447 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

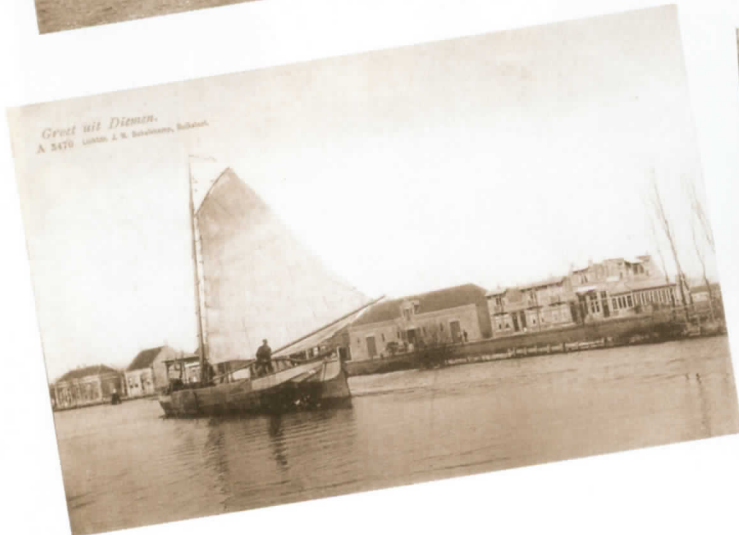
Groot uit Diemen.
A. 3440 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

Groot uit Diemen.
A. 3449 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

Groot uit Diemen.
A. 3475 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

Groot uit Oude-Diemen.
A. 3471 Lütjens & N. Schuurman, Rotterdam.

Links en boven: prentbriefkaarten ca 1905 uitgegeven door Lichtdrukkerij J.M. Schalekamp, Buiksloot

weduwe W. Hoogerwerf en P.B.J. Vervetjes. Behalve Schalekamp waren ze alle vier inwoners van Diemerbrug. Kok en Goedhart worden in dit nummer in een afzonderlijk artikel beschreven. Hoogerwerf (later J. van Engelen) was een koffiehuis bij de Diemerbrug en Piet Vervetjes (geen familie van Ben Vervetjes, de eigenaar van *De vergulde Wagen*, ook een café bij de brug) was net als Goedhart een winkelier aan de Hartveldseweg.

Plagiaat

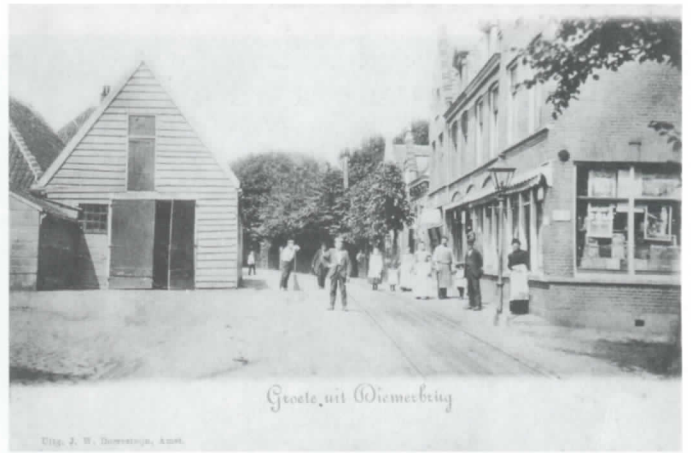
Er zijn verschillende mogelijkheden om dit raadsel op te lossen. Schalekamp beklaagde zich in 1904 over het feit dat zijn originele fotowerk al 35 jaar wederrechtelijk werd nagedrukt in rake bewoordingen: "Vooral de Duitsers die zo hard schreeuwden over de roofstaat Nederland, mogen wel eens bedenken, dat zij geen haar beter zijn dan de plagiaatplegers in ons land." Opmerkelijk in dit verband is dat de bedrukking van de naam "Hoogerwerf" voorafgegaan wordt door het Duitse woord "Verlag". Ook andere fotografen en uitgevers, zoals de hieronder beschreven Louis Diefenthal, uitten zich regelmatig in gelijke bewoordingen. Een tweede veronderstelling lijkt aannemelijker. In Amsterdam waren de winkeliers nauwelijks geïnteresseerd in een eigen naamsvermelding, maar in de dorpen bood Schalekamp deze optie aan om de verkoop te stimuleren. Ook als deze uit zichzelf de toegevoegde waarde van een eigen bedrukking wensten, dan deed Schalekamp daar naar verluidt niet zo moeilijk over. Nog reëler lijkt het dat de oplage daarmee verantwoord kon worden. In Amsterdam was een behoorlijke oplage meestal wel gegarandeerd voor een goede verkoop, maar in een dorp als Diemerbrug met iets meer dan 1.000 inwoners moet het moeilijker zijn geweest om een noodzakelijke oplage te verantwoorden. Het is dus waarschijnlijk dat Schalekamp een deal maakte met een aantal afnemers om zo de

oplage op een verkoopbaar aantal van bijvoorbeeld 500 kaarten te houden.

Overigens werd de zaak van Schalekamp na diens overlijden in 1912 onder dezelfde naam voortgezet door zijn zoon. In 1926 verhuisde het bedrijf naar het Damrak in Amsterdam waar de Duitse bezetting het verder werken later onmogelijk maakte.

Kopers

Wie waren dan de kopers van de prentbriefkaarten? Ten eerste waren er wellicht de dagjesmensen die een kaartje naar huis stuurden of dit wilden bewaren als herinnering aan een heerlijke dag. Wie de keerzijde van de bewaard gebleven geschreven kaarten leest, krijgt de indruk dat het met het kaartje naar huis wel meeviel. In een tijd waarin de geschreven kaart het enige goedkope communicatiemiddel was, had deze meestal de functie om een korte groet of een felicitatie uit Diemen over te brengen aan een al of niet verder weg wonend familielid. Veel Diemenaren in de eerste decennia van de vorige eeuw waren immers afkomstig uit andere delen van het land. Neem als voorbeeld bakkersknecht T. de Gooijer. Hij was in 1905 net in dienst bij meesterbakker H. Magrijn aan de Kerklaan (Ouddiemerlaan) en stuurt een kaartje naar Edam. Op de afbeelding zette hij een pijltje en noteerde erbij: "Dat is ons pakhuis." Op de achterkant van de ingekleurde Schalekamp-kaart verzuchtte hij: "Wat is alles hier nog vreemd voor mij, maar ik hoop dat het goed zal gaan". Maar hij laat zijn mejuffrouw Visser ook trots weten: "De bakkerij is zo ik wenschte. Veel koeken en brood en ik sta zelfstandig voor den oven daar den Baas niet meer werkt. Ik moet drie maal in de week naar Amsterdam." De toevoeging voor mejuffrouw Visser dat De Gooijer haar lief heeft, kan natuurlijk een goede reden zijn geweest dat deze kaart de tand des tijds overleefd heeft.

Verzamelaars

De laatste categorie kopers werd gevormd door de niet te onderschatten groep verzamelaars. Deze waren zeker belangrijk voor de uitgevers en kaartenverkopers. In veel huishoudens was wel een albumpje met prentbriefkaarten aanwezig dat van tijd tot tijd doorgebladerd werd. De relatief veel onbeschreven en netjes bewaard gebleven prentbriefkaarten wijzen daar mogelijk op.

Dorresteyn, Baars, Nuss

Andere 'vroeg' uitgevers van Diemense prentbriefkaarten zijn de Amsterdamse boekhandelaar J. W. Dorresteyn, A.J. Baars, Jos Nuss & Co (Haarlem) en Jelle Nauta uit Velsen. Dorresteyn liet op wat ruimere afstand hetzelfde hoekje fotograferen als dat op de Schalekampkaart van De Gooijer. Met opvallend weinig oog voor de aanwezige personen. Links op de voorgrond bij kof-fiehuis *Hoogerwerf* staat een mevrouw die de fotograaf (nog) niet in de gaten lijkt te hebben. Iets verder weg, voor de deur bij de winkel op de hoek, staat een wat nonchalant persoon opgesteld, terwijl een ander het wel lijkt te geloven en wegkuiert. Blijkbaar vond de fotograaf het allemaal geen reden de foto nog een keer te nemen. Sterker nog: de afbeelding werd gewoon in de handel gebracht. Van Dorresteyn zijn al kaarten bekend uit 1902.

De kaarten van Baars hebben kwalitatief mooie afbeeldingen die gedateerd kunnen worden rond 1914. Van deze naam is niet meer bekend dan dat er een kruidenierswinkel was aan de Hartveldseweg die bekend stond als Weduwe Baars.

Jos Nuss werkte van 1900 tot 1905 in Amsterdam, waar hij een van de productiefste uitgevers was. In 1905 vertrok hij naar Haarlem. Volgens een advertentietekst uit die periode had Nuss van ieder plaatsje in Nederland een grote voorraad negatieven zodat de klant voor het opgeven van een bestelling slechts de namen van dorp of stad hoefde op te geven.

Boven: prentbriefkaarten ca 1901 uitgegeven door J.W. Dorresteyn, Amsterdam

Boven: prentbriefkaart ca 1914 uitgegeven door Jos. Nuss & Co., Haarlem

Prentbriefkaarten ca 1914 uitgegeven door A.J. Baars, Diemen

Nauta

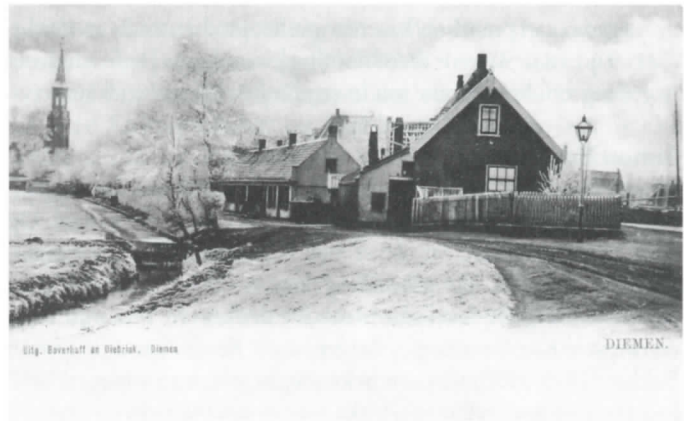
De ex-onderwijzer Jelle Nauta (1863-1943) uit Velsen was ook een van de grotere uitgevers van topografische kaarten. In 1887 begon hij een boekhandel en in 1894 kwam daar een drukkerij bij. Zijn eerste kaart dateert van september 1899. Nauta die zelf drukte, had aanvankelijk als vaste fotograaf Leo Tismeer in dienst. Nauta gaf al voor 1905 ingekleurde prentbriefkaarten uit. Nauta's uitgaven zijn heel overzichtelijk omdat hij zijn kaarten naast zijn naamsvermelding een nummer meegaf. Jelle Nauta die op latere leeftijd zelf ook ging fotograferen, overleed in 1943. Zijn zoon Jelle had nog jarenlang een kantoorboekhandel in de Reestraat in Amsterdam waar hij nog ansichtkaarten uit de winkel van zijn vader verkocht. De winkel werd in 1969 gesloten.

Boverhoff en Diebrink

Een bijzondere serie kaarten werd uitgegeven door Boverhoff en Diebrink. Ook zij waren al vroeg betrokken bij het uitgeven van prentbriefkaarten. Zo is er een sfeervolle afbeelding (met poststempel uit 1901) van 't Achterom (Weesperstraat) en een afbeelding van de loswal aan de Muiderstraatweg met lantaarnopsteker J. Westland. Alles wijst erop dat Boverhoff en Diebrink zelfstandig én met kennis van zaken opereerden. Er is nagedacht over de locaties en de fotograaf is ook op minder voor de liggende plekjes geweest dan de 'vreemde' fotografen van buiten Diemen. Wie waren Boverhoff en Diebrink? Jan Louwerens Diebrink (1865) was de zoon van onderwijzer Gerrit Diebrink en Christina van Eekeren uit Kampen. Na het overlijden van vader Gerrit trok de moeder in 1875 met de kinderen naar Diemen waar zij hertrouwde met de timmerman en molenmaker Jan Boverhoff. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren onder wie in 1880 Albertus Jan. Jan Diebrink en Albertus Jan Boverhoff waren dus halfbroers. Ten tijde van de uitgave van de prentbriefkaarten was Jan ongeveer 35 jaar en Albertus een jaar of twintig. Natuurlijk is er de mogelijkheid dat Jan Diebrink de kaarten met zijn tweede vader Jan Boverhoff uitgaf. De wetenschap echter dat Albertus Jan als fotograaf bij fotohandel *Cordes* in Haarlem had gewerkt en later legerfotograaf werd, rechtvaardigt de stelling dat de twee halfbroers de uitgevers zijn. De zoon van de onderwijzer en de fotograaf lijken een goede combinatie voor de bedenkers en makers van de fraaie afbeeldingen. Jan Diebrink, die aan de Prins Hendrikkade woonde, was overigens vanaf 1912 tot aan zijn dood in 1930 werkzaam als gemeenteopzichter van de gemeente Diemerbrug. Als lid van verschillende feestcommissies staat hij op foto's uit 1909 tussen burgemeester Bicker en andere notabelen uit het dorp.

Louis Diefenthal

Een andere bekende kaartenuitgever was Louis Diefenthal. Hij was de zoon van een joodse boekhandelaar in Amsterdam en woonde aan het Damrak 52. Hij gaf onder andere een fraaie afbeelding uit van het aloude *Café Huis te Rust*. Deze uitspanning aan de Hartveldseweg nam een dominante plaats in bij de Diemerbrug. Aan de achterzijde was er een stijlvolle veranda met dikke pilaren en uitzicht over het water naar de Venserpolder. Aan de voorzijde lag het café aan de Hartveldseweg. Aan de overkant was een kegelbaan en een lommerrijke terrastuin, die op de kaart van Diefenthal afgebeeld staan. Diefenthal gaf deze kaart overigens uit in samenwerking met J. P. Verschuur. Het is niet gelukt te achterhalen wie deze persoon is geweest. Diemen mocht zich ook zeker gelukkig prijzen met de aandacht van deze uitgever die vooral bekend is van

Boven: prentbriefkaart ca 1901 uitgegeven door Boverhoff en Diebrink, Diemen

Boven: prentbriefkaart ca 1907 uitgegeven door Nauta, Velsen

Boven: prentbriefkaarten ca 1908 uitgegeven door Louis Diefenthal, Amsterdam en J.P. Verschuur, Diemen

de uitgaven van prentbriefkaarten van het joodse straat- en marktlevens. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwam Louis Diefenthal met nagenoeg zijn hele familie om in een Duits concentratiekamp.

Simon Bakker

Er zijn twee bijzondere reclamekaarten bekend van de uitspanning *Betlem* aan de Muiderstraatweg bij het Merwedekanaal. Op deze kaart, te dateren in de vroege jaren twintig, is gedrukt in vierkleuren raster. De afbeelding laat een romantisch tafereel zien met een gondel op een meer. De druk werd verzorgd door de *Grafische Kunstinrichting S. Bakker Jz.* uit Koog-Zaandijk. Simon Bakker (1899-1930) was een bekende uitgever van topografische kaarten met een reclameopdruk.

BETLEM'S ONTSPANNING Muiderstraatweg. Telefoon No. 22, Diemen.

Prentbriefkaart begin jaren '20 uitgegeven door Grafische Kunstinrichting S. Bakker, Koog-Zaandijk

A.H. de Wild

De kantoorboekwinkel van A.H. de Wild, die in 1921 aan de Ouderkerkerlaan 7 geopend werd, was een zaak waar menig Diemenaar een prentbriefkaartje met een mooie afbeelding van Diemen kocht. Bij de boekhandel hoorde ook een drukkerij die gevestigd was in een gebouwtje in de tuin achter het huis. Arie de Wild begon zijn drukwerkzaamheden al in 1904 in zijn woning aan de Muiderstraatweg. Het lijkt aannemelijk dat De Wild de prentkaartenbriefkaarten ook zelf drukte, maar volgens zijn neef Henk de Wild is dat niet zo. Zoals zoveel winkeliers in Diemen kocht hij de kaarten in en werden ze in de boekhandel verkocht. De kaarten van De Wild bevatten mooie afbeeldingen uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Het zijn vaak verstilde zwart-witte, maar ook handingekleurde dorpsgezichten van Diemerbrug. Arie de Wild overleed in 1937. De zaak werd voortgezet door zijn vrouw (tante Jeanne), later samen met Andries Ijsendijk. De winkel en de drukkerij speelden in de Tweede Wereldoorlog een grote rol in het verzet.

Van Paddenburg

Een Amsterdamse uitgever die ook Diemen in zijn pakket opnam, was Gijsbertus van Paddenburg. Hij was de nakomeling uit een beroemd drukkersgeslacht en de eigenaar van een papiergroothandel aan de Van Speijkstraat 39. De afbeeldingen doen soms denken aan de fotografie bij De Wild, maar de fotograaf van Van Paddenburg dook nog wel eens een zijstraat in. Zo beschikken we over een kaart uit 1933 van de Jan Bertstraat met de ingang van het *Lunapark*. Er zijn ook kaarten bekend met de vermelding "P. van Paddenburg". De kleindochter van Gijsbertus, die nog

Prentbriefkaart ca 1918 uitgegeven door A.H. de Wild, Diemen

Prentbriefkaart ca 1918 uitgegeven door A.H. de Wild, Diemen

Prentbriefkaart ca 1921 uitgegeven door A.H. de Wild, Diemen

Prentbriefkaart ca 1933 uitgegeven door G. van Paddenburg, Amsterdam

Prentbriefkaart ca 1960 uitgegeven door Diemer Boekhandel C. Smit, Diemen/Sparo

steeds actief is in het bedrijf dat zich gespecialiseerd heeft in verpakkingsmaterialen, kon over deze vermelding geen opheldering verschaffen.

Cor Smit Jzn., Sparo, JosPé

De rij van 'oude' prentbriefkaartenverkopers in Diemen wordt gesloten door Cor Smit Jzn. Smit, die een grote rol speelde in het verenigingsleven in Diemen en jarenlang voorzitter van DVAV was. Hij had vanaf 1938 een boekwinkel aan de Hartveldseweg 23, genaamd de *Diemer Boekhandel*. Na een renovatie in het begin van de jaren vijftig van het gebouw waaronder de winkel zich bevond, werd het huisnummer van de *Diemer Boekhandel* veranderd in Hartveldseweg 15. Toen er in de jaren zestig de plannen steeds concreter werden om in Diemen-Centrum een modern winkelcentrum te bouwen, voelde Smit er niets voor om zijn zaak daar opnieuw op te bouwen. In augustus 1965 verkocht hij zijn zaak aan de N.V. *Algemene Kioskonderneming "AKO"*.

Smit heeft door de jaren heen een opmerkelijk grote collectie kaarten van Diemen verkocht. De collectie vormt een prachtig beeld van de periode waarin Smit zijn kaarten uitgaf. Voor de inkoop maakte hij in de loop der jaren gebruik van verschillende grote uitgevers zoals Sparo en JosPé. Een selectie van een serie prentbriefkaarten die medio 1949 door JosPé werden gedrukt en door de *Diemer Boekhandel C. Smit* werden verkocht (nog vermelding van het adres "Hartveldscheweg 23" op de adreszijde van de kaarten) ziet u weergegeven op de achterzijde van de omslag.

Sparo was een van de grootste bedrijven van drukkerij N.V. *Gebroeders Spanjersberg* uit Rotterdam. Dit bedrijf was gespecialiseerd in het drukken van fotokaarten in een grote oplage. In 1991 werd het bedrijf overgenomen door *Hallmarks Cards*.

Boven en rechts: Prentbriefkaarten vanaf ca 1970 uitgegeven door Drukkerij-kantoorboekhandel Th. Dijkman & Zn., Diemen/Jospé

JosPé was al in de jaren dertig een van de grootste kaartenuitgevers met een productie van 100.000 kaarten per dag. Al in 1925 verwierf het bedrijf de patentrechten op kleurenfotografie van de *JosPé Farbengesellschaft* uit Hamburg. De naam *JosPé* is ontleend aan de uitvinder van een procédé voor kleurenfotografie *Josephus Peter Weller*.

Dijkman & Zn

Van 1970 tot 1975 werden in Diemen fotokaarten van *JosPé* ook verkocht bij *Boek- en kantoorboekhandel Th. Dijkman & Zn.* Oorspronkelijk dreef Dijkman een drukkerij annex kantoorboekhandel aan de Arent Krijtsstraat 15. In 1969, bij het gereedkomen van het *Winkelcentrum Claas van Maarsseplein*, verhuisde de kantoorboekhandel naar dit nieuwe winkelcentrum. De locatie aan de Arent Krijtsstraat werd nu geheel ingericht als drukkerij.

In 1971 verkocht Dijkman het filiaal in het winkelcentrum. De drukkerij annex kantoorboekhandel wordt thans geleid door zoon Dick Dijkman. Het bedrijf staat al vele jaren bekend als *Drukkerij-kantoorboekhandel Th. Dijkman & Zn.*

Boekhandel Vanderhoef

Tegenwoordig is *Boek- en kantoorboekhandel Vanderhoef* in het *Winkelcentrum Diemerplein* het enige verkooppunt van Diemense prentbriefkaarten. Deze moderne en uitstekend gesorteerde winkel van Paul en Liesbeth van den Berg komt voort uit een lange traditie. In 1887 begon S. van der Hoef namelijk in Amsterdam-Oost een drukkerij die later uitgebreid werd met een boek- en kantoorartikelenwinkel. In 1967 kocht het echtpaar Van den Broek het bedrijf van een van de zonen van Van der Hoef. Liesbeth van den Broek, een dochter van de eigenaar, en haar verloofde Paul van den Berg, raakten zeer betrokken bij de zaak. Na de overname van de boekwinkel van de familie Dijkman in het *Winkelcentrum Claas van Maarsseplein* (thans *Winkelcentrum Diemerplein*) in Diemen openden zij in 1971 hier een filiaal van de Amsterdamse boekwinkel. In 1981 namen Paul en Liesbeth van den Berg de leiding van de zaak over. Gedurende vele jaren is de *Libris Boekhandel-Kantoorboekhandel Vanderhoef* een bekend adres voor de inwoners van Diemen en omstreken. In het winkelcentrum werd in 1991 nog een zaak van het echtpaar Van den Berg geopend, namelijk de kaartenwinkel *Écriture*.

Van Leer's en Van der Meulen

De meest recente kaarten die *Vanderhoef* verkocht, werden uitgegeven door *Van Leer's Fotodrukkerij* uit Amsterdam en *Uitgeverij Van der Meulen Sneek BV*. Opmerkelijk genoeg keren deze kaarten met

DIEMEN

Prentbriefkaart jaren '90 uitgegeven door Van Leer's Fotodrukkerij, Amsterdam

Literatuur

- Blankestijn**, Hans & Hens Dekker: *Groeten uit Rhenen; prentbriefkaarten van Achterberg, Elst en Rhenen*, Wageningen 2004.
- Haverkate**, H.J.: *Enige Amsterdamse prentbriefkaartuitgevers*, in: **Ons Amsterdam**, jrg. 36, nr. 6, 1984, p. 153-155.
- Haverkate**, H.J.: *Enkele prentbriefkaartuitgevers in Amsterdam: Vigevano, Diefenthal en Schalekamp*, in: **Ons Amsterdam**, jrg. 40, nr. 7/8, 1988, p. 191-193.
- Haverkate**, H.J.: *De lichtdrukken van J.M. Schalekamp*, in: **Ons Amsterdam**, jrg. 41, nr. 7/8, 1989, p. 186-189.
- Haverkate**, H.J.: *De Geschiedenis van de Nederlandse Prentbriefkaart*, deel I t/m IVc, Vereniging Documentatie Prentbriefkaarten, 1993.
- Reurekas**, J.F.: *Diemen in oude ansichten deel 2*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel 1980 (1^e druk) en 1986 (2^e druk).
- Reurekas**, J.F.: *Kent u ze nog...de Diemenaren*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel 1981 (1^e druk), 1983 (2^e druk).
- Reurekas**, J.F.: *Diemen in oude ansichten deel 3*, Europese Bibliotheek,

Prentbriefkaart ca 1978 uitgegeven door Boekhandel Vanderhoef, Diemen

enkele afbeeldingen terug waar het ooit begon met de afbeelding op de oudst bekende prentbriefkaart van Diemen: de omgeving van de Diemerbrug.

Naschrift

Voor het samenstellen van dit artikel werd onder dankzegging informatie ingewonnen bij mw. C. Bakker-Hennipman (Huizen), S. van Blokland (Zaanstad), J. Diebrink (Burdaard), mr. H.J. Haverkate (Amsterdam), mw. N. van Mens (Diemen), H. Muller (Amsterdam), mw. A. Oostenrijk-Verschuur (Diemen), mw. G. Pos (Diemen), F. Reurekas (Diemen), H. Ruyters (Utrecht), C. Saan (Diemen), G. Smit (Diemen), mw. R. Vervetjes (Diemen), H. de Wild (Diemen), mw. Zeisener-Van Paddenburg (Amsterdam).

Voorts hebben de auteurs diverse grote en kleine prentbriefkaartencollecties geïnventariseerd. Grote dank gaat uit naar onder meer Carel Kaskens, Peter Voorhuysen, Hans Goedhart, John Haen, het Gemeente Archief Diemen en de Historische Kring Diemen, die allen zeer bereidwillig hun collecties ter inzage hebben gesteld en toestemming hebben verleend voor het reproduceren en publiceren van hun mooiste kaarten. Tot nu toe zijn er door de auteurs bijna 400 Diemense prentbriefkaarten, of kaarten die aan Diemen kunnen worden gerelateerd, geïnventariseerd. Helaas moest voor dit artikel een selectie worden gemaakt, want het was onmogelijk om alle ansichten af te drukken. De schrijvers zijn zich ervan bewust dat de lijst van uitgevers van Diemense prentbriefkaarten en de door hen uitgegeven kaarten nog niet volledig is. Tevens dient er nader onderzoek te worden verricht naar de beschrijving van sommige prentbriefkaartuitgevers en Diemense verkopers. Een ieder die aanvulling kan geven, wordt vriendelijk verzocht contact met de Historische Kring Diemen op te nemen. Zoals HKD-voorzitter John Cuijpers al in zijn voorwoord schreef zijn schenkingen van prentbriefkaarten aan de vereniging uitermate belangrijk voor het HKD-prentbriefkaartencollectie in opbouw en mogelijke toekomstige publicaties over dit buitengewoon interessante thema.

Zaltbommel 1982 (1^e druk, 1986 (2^e druk) en 1989 (3^e druk).

Reurekas, J.F.: *Diemen in oude ansichten deel 4*, Europese Bibliotheek,

Zaltbommel 1983 (1^e druk), 1986 (2^e druk) en 1989 (3^e druk).

Reurekas, J.F.: *Kent u ze nog...de Diemenaren deel 2*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel 1988.

Reurekas, J.F.: *Diemen in grootmoeders tijd*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel 1993.

Ruyters, Han & Arnoud Voet: *De Nederlandse Prentbriefkaart; selectie van de mooiste Nederlandse kaarten gerangschikt naar onderwerp*, Capelle aan de IJssel 1996.

Silfhout, M. van: *Diemen in oude ansichten*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel 1972 (1^e druk), 1978 (2^e druk), 1980 (3^e druk), 1986 (4^e druk).

VDP: *Handleiding voor de beginnende verzamelaar*, Vereniging Documentatie Prentbriefkaarten 1999.

VDP: *Encyclopedie van de Nederlandse Prentbriefkaart*, (2 delen) Vereniging Documentatie Prentbriefkaarten 1999.

DE PRENTBRIEFKAARTEN VAN JAN GOEDHART EN CHRIS KOK

Wiard Krook & Henk Teiwes

Gedurende vele jaren was voor veel inwoners van Diemen de sigarenwinkel van Jan Goedhart (en later zijn zoon Chris) aan de Hartveldseweg het adres voor hun dagelijkse rokertje. Naast tabaksartikelen verkocht de familie Goedhart nog tal van andere zaken, in het bijzonder fraaie ansichtkaarten. Om iets meer te weten te komen over de familie Goedhart en hun sigarenwinkel reisde de HKD-redactie af naar Castricum om met kleinzoon Hans Goedhart in het verleden te duiken.

Elke familie heeft er wel een: Iemand die meer dan gewone interesse heeft in de geschiedenis van de familie. Hij (of zij) heeft natuurlijk al lang een uitgebreide stamboom van de familie gemaakt, en verzamelt met zorg oude familiefoto's en documenten. Hans Goedhart, in het dagelijkse leven hoofd afdeling grond- en economische zaken van het Stadsdeel Zuidoost van de Gemeente Amsterdam, is zo'n bijzonder persoon. Niet alleen beheert hij het familiearchief van de Goedharts, maar ook dat van de familie van zijn echtgenote. Tijdens het bezoek overlaadde Hans ons dan ook met een forse stapel fotoalbums, mappen, ordners en dozen met documenten en natuurlijk prentbriefkaarten. Van zijn uitgebreide en enthousiaste toelichting maakten we een samenvatting.

Jan Goedhart

De grootvader van Hans, Jan Goedhart (1851-1926), was timmerman in zijn geboorteplaats Abbekerk. Jan verhuisde in 1880 naar Diemerbrug waar hij werkte aan de bouw van de r.k. pastorie aan de Hartveldseweg. Hij was in huis bij de weduwe

Maria Mess-Hilders, die op de hoek van de Hartveldseweg en de Ouddiemerlaan een kruidenierswinkel dreef onder de naam *Wed. T. Mess*. Jan Goedhart trouwde in 1882 met een van haar dochters. Samen met zijn vrouw wilde hij een manufacturenwinkel beginnen. Daar er al zo'n zaak was in Diemerbrug (de fa. *Woorts*) werd met bemiddeling van de pastoor besloten om dan maar een sigarenwinkel te gaan beginnen. Mevrouw Goedhart deed de winkel en Jan ging met zijn hondskar 'de boer op' om rookartikelen te gaan verkopen. Tevens verrichtte hij diverse klusjes bij de boeren. De sigarenwinkel werd gevestigd op het adres Hartveldseweg 6 in het winkel- en woonblok aan de Hartveldseweg, twee winkels verwijderd van de kruidenierswinkel van zijn schoonmoeder.

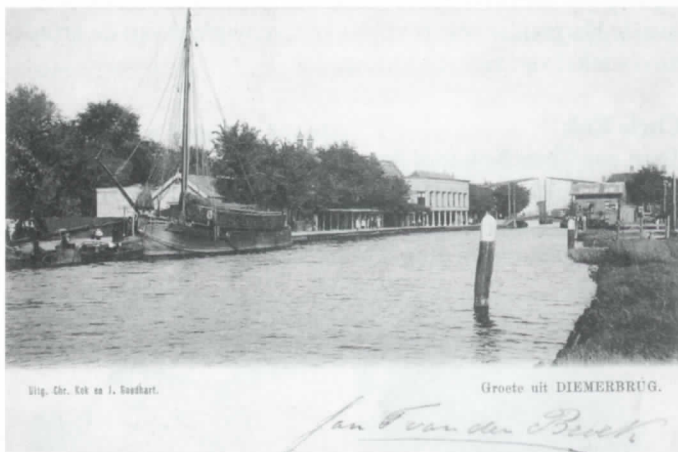
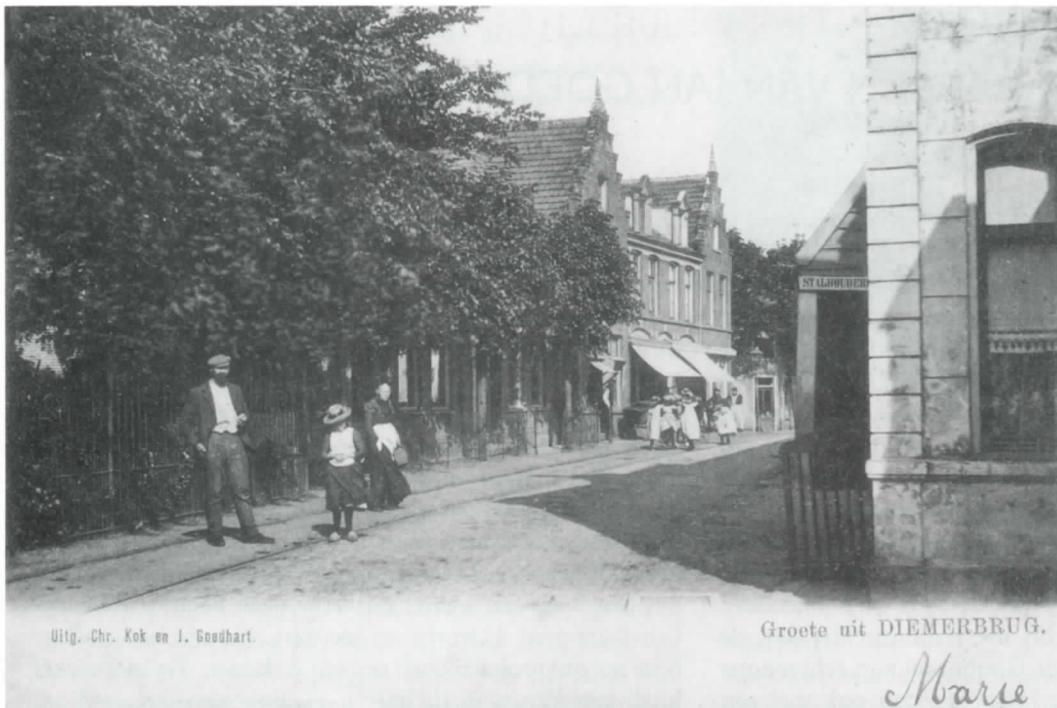
Chris Kok

Toen ene Chris Kok met Anna, een andere dochter van weduwe Mess-Hilders, trouwde werden Goedhart en Kok zwagers. Chris kon door handoplegging mensen genezen. Daarvoor vroeg hij geen vergoeding. Verder was hij actief in vele vereni-

Uitg. Chr. Kok en J. Goedhart.

Groete uit DIEMERBRUG.

gingen. Inmiddels had hij de kruidenierszaak van zijn schoonmoeder overgenomen en ging zich specialiseren in de verkoop van 'koloniale waren'.

Het geld dat Kok verdiende, belegde hij in huizen. Zo kocht hij op 6 juni 1899 de panden Hartveldseweg 6 en 8. Op 18 december 1912 kon hij voor f 5.500 ook de percelen Hartveldseweg 2 en 4 kopen, zodat hij nu eigenaar werd van het gehele blok. De vorige eigenaar van de laatstgenoemde panden was Nicolaas

de Bruijn, gemeenteambtenaar en 'photograaf te Diemerbrug' die naar Wasenaar verhuisde.

De fotowinkel van De Bruijn aan de Hartveldseweg 4 verhuurde Chris Kok aan schoenmaker A.J. Cocu, die gehuwd was met de zuster van Kok. Deze zaak werd later voortgezet door Henk Kok. Zoals vermeld dreef de familie Goedhart op nr. 6 haar sigarenwinkel. In de winkel op nr. 8 vestigde zich rijwielhandelaar C. Peerenboom. Deze zaak werd later achtereenvolgens overgenomen door N. van der Gragt en J. van Amstel.

In 1925 deed Chris Kok zijn winkel in koloniale

waren over aan B. van Dijk. Vanaf 1949 tot aan de sloop van het pand in 1979 kwamen hier achtereenvolgens nog de slijterij van M.A. Hesp en Th.E.A. Tiemessen in.

Het huwelijk van Chris Kok en zijn vrouw Anna bleef kinderloos. In 1920 namen ze de Belgische vluchteling Annie Seymus op, die bij hen in huis bleef tot haar huwelijk met Chris Goedhart, de jongste zoon van Jan. Vanaf 1931 tot aan de sluiting in 1976 zette dit echtpaar de sigarenwinkel voort.

Prentbriefkaarten (serie 1)

Rond 1902 brengen Chris Kok en Jan Goedhart in eigen beheer een serie prentbriefkaarten uit. De sigarenwinkel van Goedhart aan de drukke Hartveldseweg, nabij een halte van de *Gooische Stoomtram* en tegenover het veel bezochte café *Vervetjes*, was natuurlijk een uitstekende locatie waar dagjesmensen een herinnering aan Diemen, in de vorm van een ansichtkaart, konden kopen om naar huis te sturen. Voor zover valt na te gaan zijn er van de meeste door Kok en Goedhart uitgegeven prentbriefkaarten één of meerdere exemplaren bewaard gebleven. Bij het 'lezen' van de poststempels van indertijd verzonden kaarten zien we de vroegst bekende afstempeling, namelijk 31 juli 1902. Het betreft een ansicht van de Keulse Vaart (Weespertrekvaart), gezien vanaf de loswal, met zicht op de Diemerbrug. De prentbriefkaart, met de tekst "Groete uit Diemerbrug", maakt deel uit van een serie van vier stuks. Het zijn allemaal fraaie beelden die het dagelijkse leven van Diemerbrug even na 1900 weergeven. De meest bijzondere ansicht uit de serie toont de Keulse Vaart met een fraaie klipperaak. Op de Muiderstraatweg zien we de stoombriesende 'Gooische Moordenaar' die richting 't Gooi raast.

De prentbriefkaarten werden gedrukt door middel van het zogenaamde steendrukprocédé. De goedkoopste werden in één kleur gedrukt en de duurdere met de hand ingekleurd. Kennelijk werden monochrome kaarten veel meer verkocht dan de gekleurde kaarten, want daarvan zijn er vandaag de dag nog maar weinig bekend.

Prentbriefkaarten (serie 2)

Al een jaar later werd door Kok en Goedhart een tweede serie, bestaande uit twaalf Diemense prentbriefkaarten, uitgegeven. Net als de vorige serie waren de kaarten monochrome of handingekleurde steendrukken. Handig voor de huidige prentbriefkaartenverzamelaar is het feit dat de prentbriefkaarten werden voorzien van een volgnummer (nr. 7286 t/m nr. 7297). De oudste aangetroffen poststempeling van deze reeks is 23 juli 1903. Ook hier zien we weer interessante beelden van de oude dorpskern van Diemerbrug, met zicht op de Hartveldseweg, de Ouddiemerlaan, de Muiderstraatweg, de loswal en de Prins Hendrikkade, alsmede het Weesperzandpad (de huidige Weesperstraat) en begraafplaats *Rustoord*.

Daglichtfoto's

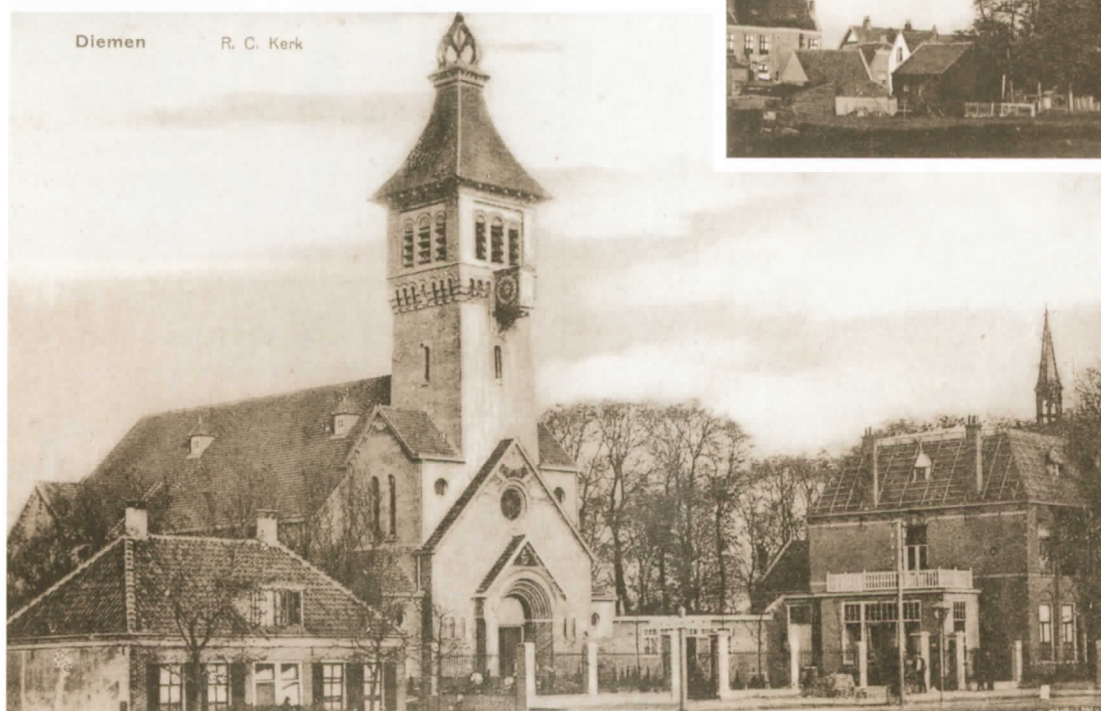
Een opmerkelijke vondst tussen het reeds eerder genoemde omvangrijke documentatiemateriaal van Hans Goedhart mag zeker niet onbesproken blijven. Uit een envelop rolde een reeks zeer oude bruingekleurde foto's van Diemerbrug. Het bleken contactafdrukken van glasnegatieven te zijn, die waren afgedrukt op zogenaamd 'daglichtpapier'. Na vergelijking bleken de afbeeldingen op de herontdekte foto's identiek te zijn aan die op de Kok en Goedhart prentbriefkaarten van de tweede serie. Zelfs de met de hand geschreven nummers achter op de fotoafdrukken correspondeerden met de nummering op de prentbriefkaarten. De opnamen moeten dus zijn gemaakt in 1903 of enige tijd hiervoor. Helaas is vooralsnog geen informatie voorhanden betreffende de fotograaf. Gezien de contacten tussen Chris Kok en fotograaf De Bruijn is het aannemelijk dat de foto's door laatstgenoemde werden gemaakt in opdracht van Kok en Goedhart. Inmiddels zijn in verschillende collecties diverse andere 'vroeg' foto's van Diemerbrug en omstreken teruggevonden die met zekerheid door De Bruijn werden vervaardigd. Markant hierbij is zijn bedrijfslogo, met vermelding "Photograaf N. de Bruijn Diemerbrug", op de achterzijde van deze foto's. De kwaliteit van zijn werk doet overigens niet onder voor dat van de bekende Amsterdamse fotograaf Jacob Olie, die slechts enkele jaren eerder foto's maakte in Diemen.

Prentbriefkaarten (serie 3)

Aangezien het beeld van een zich redelijk snel ontwikkelend dorp regelmatig veranderde, moest een prentbriefkaartencollectie uit commercieel oogpunt van tijd tot tijd worden vervangen. Medio 1912 had Jan Goedhart inderdaad een nieuwe serie Diemense ansichtkaarten beschikbaar. De nieuwe serie bestond uit zes kaarten, uitgevoerd in monochrome steendruk. Kennelijk kon hij deze uitgave nu zelf voorfinancieren, want op

de kaarten komt alleen nog maar zijn naam voor en niet meer die van Chris Kok. Naast een reeks Diemerbrugse dorpsgezichten werd er nu ook een kaart met een afbeelding van de hervormde kerk en de in 1910 gebouwde Sint Petrus' Bandenkerk toegevoegd. De datum van de oudst bekende afstempeling van de eerste serie J. Goedhartkaarten is 20 mei 1912.

Diemerbrug. Amsterdamschestraatweg

In ieder geval kunnen we thans nog steeds naar hartelust genieten van de door Chris Kok en Jan Goedhart geproduceerde prentbriefkaarten, die ons een mooi en interessant beeld geven van Diemerbrug en omgeving in de periode 1903-1916.

Met dank aan Hans Goedhart die de auteurs zeer bereidwillig veel informatie heeft verschaft en zijn foto- en prentbriefkaartencollectie ter beschikking heeft gesteld voor dit artikel. Tevens hebben de auteurs met toestemming en dank geput uit de omvangrijke prentbriefkaartencollecties van Carel Kaskens, Peter Voorbuyzen, John Haen, het Gemeente Archief Diemen en de Historische Kring Diemen.

Diemerbrug. Wilhelminakade

Diemerbrug. Amsterdamschestraatweg

Diemerbrug. R. K. Kerk

Diemerbrug. Keulse Vaart

Diemerbrug. Weesperstraat

Prentbriefkaarten (serie 4)

De tweede serie prentbriefkaarten die door Jan Goedhart werd uitgegeven, bestond ook uit zes exemplaren. De verschillende kaarten in monochrome steendruk, waren genummerd van 1 t/m 6. De oudste bekende zegelstempeling, 9 juli 1916, geeft ons weer een indicatie voor de verschijningdatum. Kennelijk was het voor Jan Goedhart toch niet lonend om zelf prentbriefkaarten te blijven uitgeven, want recentere uitgaven zijn er van hem niet meer bekend. Ook zijn zoon Chris, die na de dood van zijn moeder in 1931 de sigarenzaak overnam, begon er niet meer aan.

DE POSTDISTRIBUTIEPUNTEN IN DIEMEN

Wil van Koningsbrugge

Ons land kent al een georganiseerd postsysteem ten tijde van de Romeinen, de “cursus publicus”, dat gebruik maakt van vaste routes. De halteplaatsen langs deze routes werden “posita” genoemd, waarvan het woord post is afgeleid. Na de val van het Romeinse Rijk raakt het postsysteem in verval en in de daarop volgende drie eeuwen is men voor postbezorging afhankelijk van rondtrekkende kloosterlingen, marskramers en kermisklanten.

Pas onder Karel de Grote in de achtste eeuw ontstaan weer postdiensten. Het recht om post te vervoeren rust echter uitsluitend bij de vorst, die dit recht als privilege aan de steden schenkt. De steden op hun beurt verpachten het aan de meest biedenden. Deze ‘boden’ blijken dankbare mikpunten voor rovers en plunderende soldaten, maar het werk is zo lucratief dat ze zich kunnen veroorloven personeel op stap te sturen en zelf thuis te blijven. De boden worden ‘postmeesters’ en worden voortaan slapend rijk. Rond 1700 trekken de steden de postopbrengsten weer naar zich toe. Als een postmeester overlijdt, vervalt zijn ambt aan de gemeente en elke nieuw te benoemen postmeester wordt ambtenaar in loondienst. Onder druk van politieke strubbelingen doen de gemeenten vervolgens hun postmeesterschap over aan stadhouder Willem IV, die op zijn beurt het recht overdraagt aan de Staten. In 1807 wordt de postdienst ondergebracht bij het *Ministerie van Financiën* onder de naam *Posterijen*, waarna de dienst in hoog tempo een uitgebreid distributienetwerk opzet. Diemen krijgt zijn eigen distributiepunt in 1825.

Verzelfstandiging

De *Dienst Posterijen* wordt in 1893 opgeheven. Het orgaan dat ervoor in de plaats komt, krijgt de naam *Administratie der P en T*. De *P en T* blijft financieel echter afhankelijk van het ministerie, waardoor de middelen ontbreken om uitbreiding en exploitatie van het telefoon- en telegraafnetwerk uit te voeren waarvoor het volgens de *Telegraaf- en Telefoonwet* van 1904 verantwoordelijk is. Dit verandert pas in 1915 als *P en T* (de *T* van telefoon wordt pas in 1928 toegevoegd) staatsbedrijf wordt.

Na de Tweede Wereldoorlog blijft de financiële positie van de *PTT* problematisch. Maar pas in 1988 wordt de conclusie getrokken dat dit alleen is op te lossen door het bedrijf om te vormen tot een *NV*. Om de nieuwe *NV* rendabel te maken worden de verschillende diensten ondergebracht in onafhankelijke units, die in de loop der jaren verder verzelfstandigen tot onder andere *TPG Post* en *Postkantoren BV*.

Distributiekantoor Diemerbrug

Het dorp Diemerbrug, het huidige Diemen, komt tot bloei door zijn gunstige ligging aan de Keulsevaart, de tegenwoordige Weespertrekvaart. Ter hoogte van de Sniep splitste dit vaarwater zich vroeger in de Muidentrekvaart naar Muiden, die nu tot aan het Amsterdam-Rijnkanaal gedempt is, en

de vaart die via Weesp naar de Vecht loopt. Over deze vaarten vindt een levendig verkeer plaats en Diemerbrug is een populaire pleisterplaats voor hongerige en dorstige schippers.

Diemerbrug krijgt zijn eerste distributiekantoor in 1825. Het is vermoedelijk gevestigd in het woonhuis van J. Haakman, Diemens eerste distributeur, die benoemd wordt in 1825.

Een mogelijke aanwijzing van de locatie kunnen we in de publicatie van Ter Beek lezen: “Het oudtijds bij de brug behorende brugwachtershuisje, enige jaren geleden door een nieuw vervangen (thans verdwenen!), was tevens postkantoor.”¹

Na de dood van Haakman in 1840 neemt zijn vrouw Elisabeth de Ronde zijn taak over. Uit de bewaard gebleven aanstellingsbrief blijkt dat ze hiervoor beloond werd met “5 cents voor de afgifte van elken aankomende, en van 2½ cents voor elken ter verzending aangenomen wordende brief, met uitzondering echter van de portvrije brieven, welke, zonder distributieloon (moesten) worden afgegeven en verzonden”.² Elisabeth overlijdt in 1848. Haar taken worden overgenomen door E. Eijking, die in 1850 zijn titel ziet veranderen in ‘brievengaarder’ als het distributiekantoor in een ‘hulppostkantoor’ verandert, ressorterend onder Amsterdam, Naarden en Weesp.

Volgens Blom wordt in Diemen (het huidige Oud-Diemen) in 1869 ook een bestelhuis opgericht. Dit wordt echter in 1877 al weer opgeheven.³ Hier zijn verder geen gegevens over bekend.

Het beheer in Diemerbrug wordt in 1896 overgenomen door P.J. Prins, die zijn taken in 1896 overdraagt aan G. Delvaux. Het postkantoor verhuist naar de Hartveldseweg, tegenover café

Het laatste huis aan de rechterzijde van de Hartveldseweg was het voormalige posthuis. Op de kaart staat de Hartveldseweg vermeld als “Amsterdamsche Straatweg”. Prentbriefkaart ca 1918 uitgegeven door A.H. de Wild, Diemen

De Ouderkerkerlaan met links de n.h. kerk en het hulppostkantoor 'Diemerbrug'. Prentbriefkaart ca 1922 uitgegeven door A.H. de Wild, Diemen

Het voormalige hulppostkantoor van Diemerbrug, gelegen naast het gebouw van de 'Boerenbond' aan de Muiderstraatweg ca 1912

Diemerbrug ressorteert onder Amsterdam, inspectie Amsterdam.

Brievengaaarder eervol ontslagen 1 Juli a.s., werd in 1896 aangesteld en genoot voor 1 April 1915 f 935 tractement, vrij van bestelling.

Diensturen op werkdagen 8-11, 1½-4½; op zon- en feestd. 9-10.

Posten te behandelen op werkd. 6.35, 9.48 m. 12.52, 3.48, 6.52 a.; op Zon- en feestd. 6.35, 9.48 m.

3 Postboden.
Geen kantoorhouderschap van een hulptelegraafkantoor.

Huurprijs van woningen - circa f 250 per jaar.
Levensstandaard duur omdat alles uit Amsterdam moet komen.

De aftredende brievengaaarder betaalt circa f 21 per jaar in den hoofdelijken omslag.

Kerken voor Ned. Herv., Gerof. en R. Kath.
Lager onderwijs.

Advertentie uit 'De Post- en Telegraafwereld', mei 1916

Vervetjes en gaat dan 'bestelhuis' heten. Het bestelhuis verhuist in 1912 opnieuw, deze keer naar de Muiderstraatweg naast het gebouw van de Coöperatieve Vereeniging 'Ons Voordeel' (ook wel de Boerenbond genoemd). Het functioneert dan weer als 'hulppostkantoor'.

Een herinneringsfoto voor de deur van het hulppostkantoor 'Diemerbrug' aan de Ouderkerkerlaan. Van links naar rechts zien we J. Havekotte, A. Beijer (postbode), Gerrit Pieterse en Piet Clement (beiden hulppostbodes), Klaas Fenega (postbode), mevrouw Havekotte en Geertje Verschuur (foto J. Havekotte, ca 1924)

Postkantoor "Diemerbrug"

De volgende verhuizing, deze keer naar de Ouderkerkerlaan - tegenover het telefoon- en telegraafkantoor - vindt plaats in 1916. J. Havekotte neemt nu de dienst over. De naam van de vestiging wordt veranderd in postkantoor *Diemerbrug*. In 1921 ressorteert dit kantoor nog heel even onder Naarden, maar vanaf 1925, een jaar voordat mevrouw N. Beem het stokje overneemt, valt het al weer, en nu definitief, onder Amsterdam. De *Post-, Telefoon- en Telegraafdiensten* worden in 1927 samengevoegd en ondergebracht in één kantoor aan de Burgemeester de Kievietstraat 3. Dit is tevens het woonhuis van de familie De Kock, die het postkantoor beheerde. In 1936 verliest dit 'hulppost-, telegraaf- en telefoonkantoor' zijn telefoonfunctie en wordt 'hulppost- en telegraafkantoor'.

Vrouw in mannenwereld

In 1955 begint Jo Moot in de Burgemeester De Kievietstraat haar lange loopbaan bij de PTT. Zij is op dat moment in Diemen de enige vrouw in een typische mannenwereld. De 30 m² vloeroppervlak die men hier ter beschikking had, was zo verschrikkelijk klein dat noch de familie De Kock, noch de postbestellers, noch zijzelf enige privacy hadden. In 1956 wordt daarom het postkantoor verhuisd naar een noodgebouw aan de Hartveldseweg hoek Schoolstraat, naast de Sint Petrus' Bandenkerk, beter bekend als de 'broeikas' vanwege de ondraaglijke hitte in de zomer. 's Winters is het er echter zo koud, dat de voorraad oude telefoonboeken wordt gebruikt om de kachel op te stoken. De omstandigheden zijn ook hier heel moeilijk, zeker voor een vrouw, vanwege het totale gebrek aan privacy, maar Jo herinnert zich haar collega's de gebroeders Rijkema, de heren Renema en Swinkels, en vooral Charles de Kock, met grote genegenheid: "We waren een team en Charles was als een vader voor ons. Hij heeft heel wat keren mijn zondagse telegraafdiensten waargenomen."

Geheel links kunnen we nog net een gedeelte zien van het noodhulp-postkantoor aan de Hartveldseweg hoek Schoolstraat. Prentbriefkaart ca 1964 uitgegeven door Diemer Boekhandel C. Smit Jzn., Diemen

Wilhelminaplantsoen

In 1967 wordt een nieuw en modern postkantoor aan het Wilhelminaplantsoen 1 in gebruik genomen onder leiding van K. Visser. In 1980 draagt hij zijn taken over aan C. J. Bijlsma. Zijn opvolger, de heer Busing, is de eerste beheerder die de titel 'directeur' krijgt.

In 1988 verhuist het postkantoor weer even naar een portocabin voor een verbouwing, dit maal onder de regie van R. de Boer. Er zullen nog een aantal verbouwingen volgen, steeds weer naar aanleiding van veranderende inzichten over veiligheid en beveiliging.⁴ Ook directeuren volgen elkaar in die tijd in rap tempo op: P. Kouffeld in 1990, dan R. van de Kamp in 1993, vervolgens J.C.H. Verkerk in 1994, M. Singstra-Selissen in 1998 en van 2001 tot heden J.A. Onsia.

Vijf keer overvallen

Marja Kreuzen, die in 1978 begint aan het Wilhelminaplantsoen, wordt in 1983 overgeplaatst naar het nieuwe postkantoor *Kruidenhof* in Diemen-Zuid, eerst onder H.C. Bruijne en vanaf 1991 zelf als beheerder. Dit kleine postkantoor is uitsluitend voor lokethandelingen. Er werken slechts twee ambtenaren in wisselende samenstelling. Marja blijft er vier jaar. Ze heeft er prettige, maar ook heel traumatische herinneringen aan. De locatie van dit postkantoor blijkt namelijk een regelrechte uitnodiging

Burgem. de Kievietstraat, Diemen.

Rechts het nieuw gebouwde hulppostkantoor annex bedrijfswooning aan de Burgemeester De Kievietstraat 3. Prentbriefkaart ca 1929 uitgegeven door A.H. de Wild, Diemen

Een modernere ansichtkaart van het hulppostkantoor aan de Burgemeester De Kievietstraat 3 (links). Prentbriefkaart eind jaren '50 uitgegeven door Diemer Boekhandel C. Smit Jzn., Diemen

voor overvallers. Na de vijfde overval trekt *Postkantoren BV* zijn conclusies: het postkantoor wordt gesloten en vervangen door een postagentschap in de supermarkt van *Super De Boer*. Marja werkt sinds 1987 weer aan het Wilhelminaplantsoen. Zij en haar collega's werken nog steeds met heel veel plezier voor *Postkantoren BV*. Ondanks het feit dat lokethandelingen en postbestelling

De oude loketten van het Diemense postkantoor aan het Wilhelminaplantsoen 1, gefotografeerd eind jaren '80

Een recente foto van het postkantoor aan het Wilhelminaplantsoen 1 (foto Wiard Krook, 2004)

sinds 1988 in onafhankelijke bedrijven zijn ondergebracht, is de onderlinge collegialiteit en saamhorigheid nog steeds groot.⁵

TPG Post

TPG Post in Diemen bestaat uit drie zelfstandige teams. Charles Hekman, Peter Voorhuyzen en Henny Arnst leggen uit dat de teams zelf de wijken indelen en beslissen wat voor materieel ze daarvoor gebruiken. Er zijn auto-, fiets-, roadrunner- en loopwij-

De postbodes Peter Voorhuyzen en Henny Arnst aan het werk in de sorteerkamer van het postkantoor Wilhelminaplantsoen (foto Wiard Krook, 3 maart 2005)

Het distributiecentrum achter het postkantoor aan het Wilhelminaplantsoen (foto Wiard Krook, 3 maart 2005)

ken. De teams hebben een eigen budget en beslissen dus ook zelf over het aan te schaffen materieel. Vroeger werd alle post op wijk gesorteerd, later werd dat op postcode, en vervolgens op straatnaam en huisnummer. Postbodes hadden toen nog heel veel kennis van straten en namen van bewoners, maar de automatisering neemt steeds meer sorteerkwerk over, waardoor praktische kennis verloren gaat. Gelukkig heeft het de sfeer in het distributiecentrum niet aangetast. Postbodes zijn flexibel in het lopen van hun wijk. Wie klaar is met sorteren, kan gaan lopen. Ze blijven echter vaak nog even na om elkaar te helpen. Tegenwoordig bezorgt de post ook veel reclamemateriaal waardoor de hoeveelheid post niet in een keer te vervoeren is. In dat geval kan een postbode een gedeelte van de post wegzetten op een nabesteladres, bijvoorbeeld een winkel, en later bezorgen.⁶

Wilhelminaplantsoen 1 is een modern postkantoor met een duidelijke sociale functie. Het is er altijd druk. Sinds de laatste verbouwing is het beschermende glas weer verdwenen en zijn de loketten vervangen door een open balie. De sfeer tussen klanten en lokettisten is geanimeerd en gezellig. Achter de schermen wordt dagelijks nog steeds met grote inzet gewerkt aan de taak die in 1825 begonnen werd: het vergaren en distribueren van de post.

Noten

1. Beek 1957, p. 121
2. Aanstellingsbrief Elisabeth de Ronde, Dossier Diemerbrug, Museum voor Communicatie, Den Haag
3. Blom 1972
4. Telefonisch interview met Jo Moot
5. Gesprek met Marja Kreuzen
6. Gesprek Charles Hekman, Peter Voorhuyzen en Henny Arnst met Taco ten Dam en Wil van Koningsbrugge

Literatuur

- Beek**, P.J. ter: *Historie van Diemen*, Amsterdam 1957 (2^e druk).
Blom, Frans: *Documentatie Postinrichtingen 1850-1906*, Nederlandse Bond van Filatelistenverenigingen, 1972.
Diemer Courant: *Het Postkantoor in Diemen officieel geopend*, 24 november 1967.
Diemer Courant: *Postkantoor Diemen-Zuid maandag open*, 5 januari 1984.
Hogesteeger, G.: *200 jaar Post in Nederland*, PTT Post BV, Den Haag 1998.
Hogesteeger, G. & A.R. **Kramer**: *Het Postkantoor; de geschiedenis van een begrip*, Postkantoren BV, Den Haag 1995.
Museum voor Communicatie: *Dossiers Diemen en Diemerbrug*, Den Haag.
Nieuws van de Dag: *Overval in Diemen op postkantoor*, 18 juni 1993.
PTT Nederland NV: *De Maatschappij verandert PTT verandert mee*, Den Haag 1989.

POSTSTEMPELS IN NEDERLAND DOOR DE EEUWEN HEEN

Wil van Koningsbrugge

Totdat in 1752 de Statenpost in werking treedt, is de postdistributie in ons land in particuliere handen. Aanvankelijk gaan klooster-, stads- en koopmansboden steeds meer particuliere post meenemen. Maar rond 1700, wanneer de steden geleidelijk aan de distributie naar zich toe trekken, komt er een systeem van vaste routes, onderhouden door bodenlopers, postiljons en beurtvaarders, tot stand.

Aanvankelijk betreft dit eenrichtingsverkeer: de post wordt besteld tot op de plaats van bestemming en de portokosten worden voldaan door de geadresseerde. Later gaan boden de post onderling uitwisselen, waardoor andere manieren van portoverrekening noodzakelijk worden. Aanwijzingen met betrekking tot plaats van verzending en bestemming en de te verrekenen verzendkosten worden in die tijd nog geschreven, maar de terminologie is al aardig gestandaardiseerd. Bodden, postmeesters en beurtvaarders hebben bovendien hun eigen handgeschreven tekens en symbolen.

Stempels

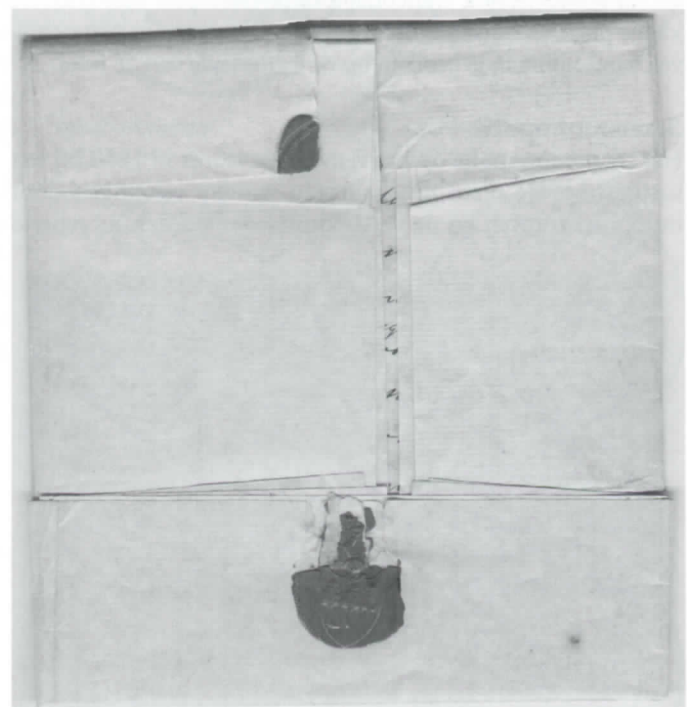
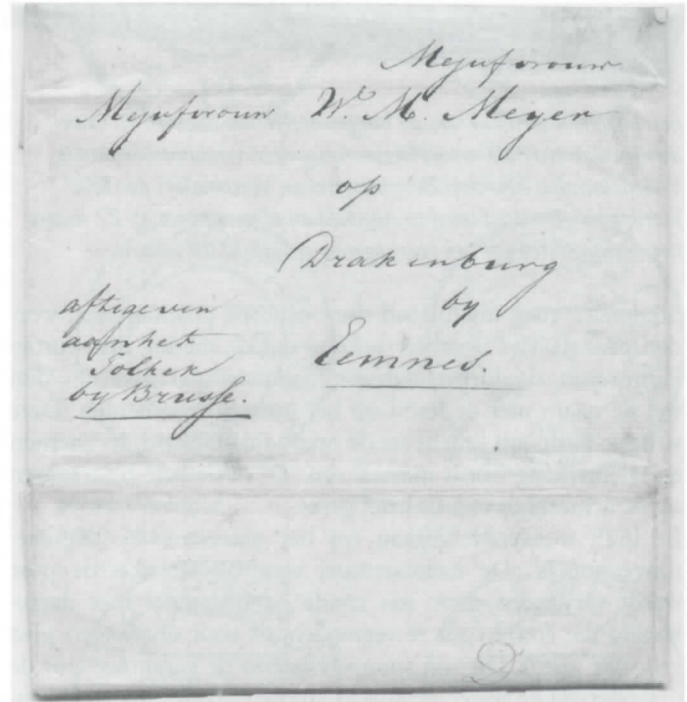
De eerste stempels verschijnen rond de tweede helft van de zeventiende eeuw wanneer geleidelijk aan in de belangrijkste steden de postkantoren ontstaan. Ze worden geplaatst op het kantoor van bestemming en bevatten, naast de posthoorn en het stadswapen, informatie over de door de ontvanger te betalen port. Frankering is wel mogelijk, maar niet verplicht. Alleen bij verzending binnen de Republiek en naar zeegaande schepen wordt frankering geëist. Daartoe verschijnen de eerste francostempels. In de loop van de tijd wordt het gebruikelijk, zeker in de grote steden, om ook op de plaats van verzending te stempelen.

Statenpost

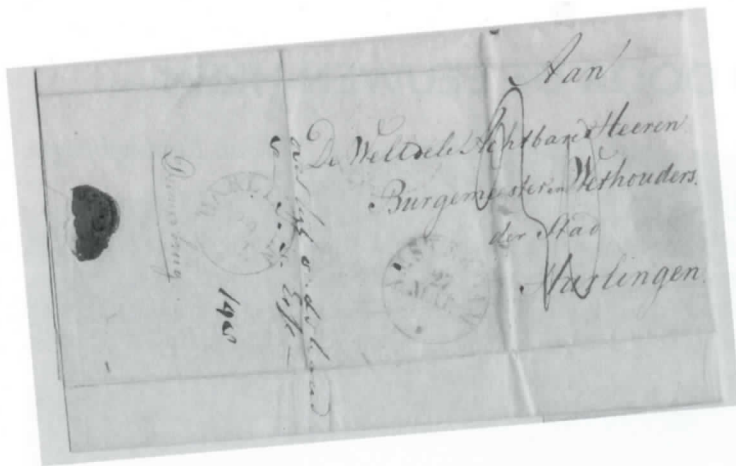
Het oprichten van de *Statenpost* in 1752 gaat niet zonder slag of stoot, maar de tegenstand van postmeesters en schippers wordt gebroken door hen uit te kopen. Plattelandsposterijen en boden blijven wel gehandhaafd. Postiljons, die onderhands ook voor zichzelf blijven werken, worden aan banden gelegd door het stichten van 'entrepotes' op het platteland waar gaarders voortaan de post inzamelen en verzenden, dan wel meegeven aan de postiljon. Het is deze gaarders echter verboden franco poststukken aan te pakken. Voorschriften over stempeling uit die tijd zijn onduidelijk en er wordt niet strak de hand aan gehouden.

Frans Keizerrijk

Ten tijde van de inlijving bij het Franse Keizerrijk van 1810-1814 is Nederland ingedeeld in departementen. Bepaalde uitmondingen in zee worden ondergebracht bij één departement teneinde de verdediging in één hand te kunnen houden. De Zuiderzee, bij voorbeeld, is ingedeeld bij departement 118. In die tijd is de Franse wetgeving van kracht die bepaalt dat op alle post het stempel van de verzendplaats en het departementsnummer moet worden afgedrukt. Uit die tijd zijn dan ook poststukken bekend met het stempel "118 Amsterdam". Na de Franse overheersing worden de departementsnummers eenvoudig weer van de poststempels afgekap. Gefrankeerde stukken moeten tevens het stempel "port payé" bevatten.

Een gedeeltelijk opengevouwen poststuk bestemd voor "Mejufvrouw W.M. Meyer op Drakenburg bij Eemnes". De letter "D" op de achterzijde geeft aan dat de brief, gedateerd 5 september 1818, uit Diemerbrug werd verzonden. Het is een van de oudst bewaard gebleven poststukken uit Diemen.

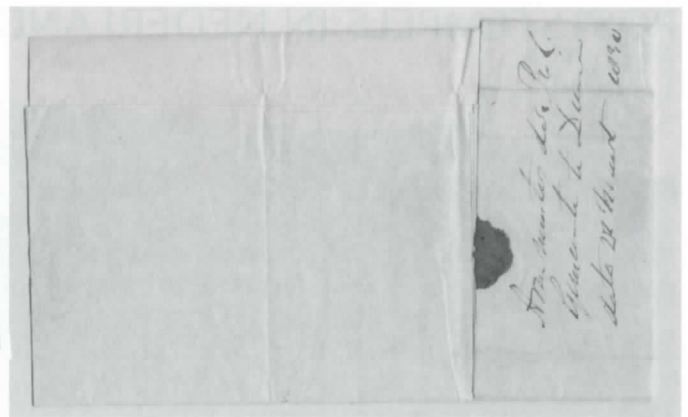
Een bijzonder poststuk van de burgemeester van Diemen en Overdiemen dat in 1830 vanuit Diemerbrug werd verzonden "Aan De Weledelachtbare Heeren Burgemeester en Wethouders der Stad Harlingen". De brief werd in Amsterdam afgestempeld op 27 maart; het ontvangststempel van Harlingen is gedateerd 29 maart.

Stempelen mag uitsluitend door officiële postkantoren worden gedaan. Het is echter bekend dat de meeste distributiekantoren in de dorpen ook een 'naamstempel' plaatsen, dan wel de naam met de hand op het poststuk vermelden. Deze situatie blijft van kracht na de onafhankelijkheid. In Diemen en Diemerbrug wordt meestal een "D" of de hele plaatsnaam op de achterzijde van de brief gezet.

In 1829 wordt overgegaan tot het plaatsen van 'dagtekeningstempels'. De naamstempel voor ongefrankeerde post wordt vervangen door een ronde naamstempel met dagtekening die zowel voor te verzenden als voor ontvangen post gebruikt wordt. Dit zijn stempels waarin de karakters voor de maanden en de dagen gewisseld kunnen worden. In 1844 krijgen de kantoren ook 'francodagtekeningstempels' verstrekt. De kleine plaatsen blijven echter zelfgemaakte stempels of geschreven aanduidingen gebruiken op de achterzijde van de brief.

Staatsmonopolie

Het staatsmonopolie op brievenvervoer wordt in 1850 bij wet vastgesteld. De distributiekantoren worden vervangen door hulppostkantoren en de vervoermiddelen worden uitgebreid

met boot, trein en tram. Bij deze wet wordt ook de invoering van postzegels geregeld. Voor het vernietigen van deze zegels wordt in eerste instantie de francodagtekeningstempel gebruikt. Tussen 1850 en 1879 worden alle hulppostkantoren voorzien van een naamstempel met de volgende instructie:

De briefvengvaarders zijn verplicht alle brieven, van hun kantoor afkomstig, voor zij die naar elders verzenden, te stempelen. Zij bedienen zich tot dat einde van eenen stempel, die hun door het Hoofdbestuur wordt verschaft, en die niets dan den naam van het hulppostkantoor bevat. Deze stempel wordt achter op de brieven afgedrukt met zwarten drukinkt, en dient alleen om den oorsprong der brieven aan te wijzen.¹

Uit die tijd zijn naamstempels bekend, zowel van Diemen als van Diemerbrug.

Door de invoering van het uniforme briefport en het belasting van ongefrankeerde brieven met strafport daalt het aantal poststukken dat ongefrankeerd wordt aangeboden daarna binnen 20 jaar tot 1%. In 1869 komen 'vernietigingsstempels' in gebruik in de vorm van een uit punten bestaand zeskant met in het hart het nummer van het postkantoor. Voor Amsterdam, waar Diemen en Diemerbrug onder ressorteren is dat nummer 5.

Vanaf 1866 komen uurstempels met dagdeling in gebruik, aanvankelijk in drie dagdelen, later vijf, en vanaf 1877 in 18 dagdelen. De stempels worden dan definitief rond. Bij de invoering van briefkaarten op 1 januari 1871 wordt bepaald dat de dagtekeningstempel op de postkantoren van vertrek moet worden afgedrukt op de adreszijde in de linkerbovenhoek en op de postkantoren van bestemming op de keerzijde, maar al op 23 januari wordt dat veranderd in dagtekening op de adreszijde. In 1879 krijgen ook alle hulppostkantoren dagtekeningstempels met uuraanduiding uitgereikt met de instructie dat deze stempels bij te verzenden post op de

Deze prentbriefkaart werd op 8 augustus 1907 verzonden van Diemerbrug naar Amsterdam. De kaart is gestempeld met het groot-rondstempel van Diemerbrug en Amsterdam. Het kleine stempeltje met de tekst "F.97" is het merkteken van een Amsterdamse postbesteller (prentbriefkaart uitgegeven door P.J.B. Vervetjes, Diemen)

Uitg. P. J. B. Vervetjes.

Groete uit Diemerbrug.

adreszijde dient te worden geplaatst en bij ontvangen post op de keerzijde, dit met uitzondering van briefkaarten dus.

Vanaf mei 1892 gaat ook de *Gooische Stoomtram* post vervoeren. Hiervoor werd een zogenaamd 'kleinrondstempel' vervaardigd met de inscriptie "Amsterdam-Laren". In dit stempel wordt een karakter geplaatst dat de richting van de tram aangeeft: I, II en III voor Amsterdam naar Laren en A, B en C voor de terugweg. Dit stempel wordt in 1910 vervangen door een 'blokstempel' met de vermelding "Amsterdam-Laren" of "Laren-Amsterdam".²

Diemense poststempels

Diemerbrug gaat vanaf 1869 gebruik maken van het officieel verstrekte naamstempel. Het wordt ook wel 'langstempel' genaamd. In 1884 wordt er een nieuw type stempel in gebruik genomen dat bekend staat als het 'kleinrondstempel'. De diameter van dit stempel is 22 mm. In de binnencirkel zien we de datum en in de buitencirkel de kantoor naam en een code voor de tijd van afstempeling (overdag een 4-uurs karakter en 's nachts een 8-uurs karakter). Het kleinrondstempel wordt in 1895 vervangen door het 'grootrondstempel' met een diameter van 27 mm.

Medio 1906 worden zogenaamde 'typeraderstempels' in gebruik genomen, waarin karakters voor de datum en tijd op draaibare radertjes zijn aangebracht.

Het nieuwe type poststempel dat in 1911 wordt geïntroduceerd kennen we als een 'langebalkstempel'. Vanaf deze tijd was het voor hulppostkantoren verplicht om in het stempel, naast de kantoor naam, ook een provincieaanduiding op te nemen.

In 1939 wordt het 'kortebalkstempel' geïntroduceerd en in 1957 het 'openbalkstempel'.

Het laatstgenoemde stempel is het laatste poststempel waarop de naam "Diemerbrug" voorkomt.

Met de naamsverandering van "Diemerbrug" in "Diemen" in 1959 moeten ook de stempels worden aangepast. Met ingang van 10 januari 1959 worden drie nieuwe 'openbalkstempels' in gebruik genomen. Deze stempels werden nu niet langer meer door de *Rijksmunt* te Utrecht geleverd, maar werden vervaardigd door de fa. *Numerofa*. Twee van deze stempels worden thans nog steeds gebruikt.

Het assortiment Diemense handstempels wordt in 1963 uitgebreid met een rolstempel (niet afgebeeld) en een hamerstempel. Dit hamerstempel raakte echter zoek in de jaren tachtig. Ter vervanging werd een stempel van het type "Braungart", ook wel bekend als "Duits Model" aangemaakt en in gebruik genomen. In 1999 moest het raderwerk van dit stempel worden vervangen, omdat het niet bleek te zijn berekend op de éénentwintigste eeuw.³

Noten

1. Vellinga 1931
2. Nederlands Spoorwegmuseum 1979
3. Korteweg 1953/1985; Janssen 2004

Met dank aan Cees Janssen die de informatie uit Vellinga en Korteweg heeft aangevuld, dan wel aangepast en informatie voor de laatste twee alinea's van dit artikel heeft geleverd.

Literatuur

Haen, A.A.: *Postgeschiedenis Watergraafsmeer 1853-1888*, Amsterdam 1988.

Janssen, Cees: *Handboek Nederlandse Poststempels 1865-1902*, deel 1-3, René Hillesum Filatelie, Roosendaal 2004 (CD-Rom).

Korteweg, P.C.: *300 jaar postmerken van Nederland, 1570-1870*, J.K. Rietdijk N.V., 1953. Heruitgegeven door de Nederlandse Bond van Filatelistenverenigingen, 1985.

Nederlands Spoorwegmuseum: *Spoor en Post in Nederland*, 1979.

Vellinga, O.M.: *De poststempels van Nederland 1676-1915*, Den Nederlandschen Bond van Verenigingen van Postzegelverzamelaars, 1931.

DIEMEN

langstempel
ca 1869- ca 1877

grootrondstempel
1895- ca 1916

kortebalkstempel
1939-1959

openbalkstempel
1957-1959

openbalkstempel
1959-heden

openbalkstempel
1963-ca 1983

kleinrondstempel
1884-1895

langebalkstempel
1911-1950

kortebalkstempel
1950-1959

openbalkstempel
1959-heden

openbalkstempel
1959-heden

Braungartstempel
ca 1983-heden

Gerrit Renema, postbesteller in Diemen van 1939-1975

“IK HIELD VAN DE VRIJHEID. IN DE VRIJE NATUUR VOELDE IK ME GOED”

Taco ten Dam

Als jongen van dertien jaar reisde Gerrit Renema met de trein uit Friesland naar Diemen op zoek naar werk. Het was 1923, het jaar waarin de houten klapbrug in Diemerbrug over de Weespertrekvaart werd vervangen door een moderne elektrische brug. Al was Diemen niet meer dat kleine boerendorpje van begin 1900, het was er nog steeds prettig toeven. Met een korte onderbreking werkte en woonde Gerrit Renema een leven lang in Diemen. 94 jaar is hij nu. Praten over zijn baan bij de PTT - van 1939 tot 1975 was hij postbesteller in Diemen - is praten over vroeger, heel vroeger.

Toch kan Gerrit zich de allereerste aanzet tot zijn carrière bij de PTT nog haarscherp voor de geest halen. “Ik had in die tijd een schillenwijk en kwam langs het postkantoor aan de Burgemeester De Kievietstraat. Er hing een papier voor het raam waarop stond: “Reserve hulpbesteller gevraagd”. Renema aarzelde geen moment, een baan bij de overheid was zeer gewild in de jaren '30. Hij stapte op zijn klompen het postkantoorje binnen en meldde zich bij de beheerster, de oude mevrouw De Kock. “Ik kom voor de baan van reserve hulpbesteller,” zei Gerrit. Mevrouw De Kock vond het maar een beetje vreemd en zei: “Dat is niets voor jou. Je moet heel vroeg op.” Maar Gerrit hield voet bij stuk waarop mevrouw De Kock beloofde een vermelding te maken van zijn sollicitatie en deze weg te sturen.”

De vastberadenheid had blijkbaar indruk gemaakt. Op 5 september 1939 kon Gerrit beginnen als reserve hulpbesteller. Weliswaar voor anderhalf à twee uur per dag en tegen een salaris van 50 cent per uur, maar Gerrit was heel blij: “Ik dacht als ik er maar vast bij zit, dan volgt er wel meer.” Daarmee kreeg hij gelijk. Wat begon als een bijbaantje naast zijn schillenwijk, bleek de start van zijn baan als postbode in Diemen, wat hij uiteindelijk 36 jaar zou blijven.

De postbodes van Diemen in het postkantoor aan de Burgemeester De Kievietstraat. De foto is uit de jaren vijftig. Van links naar rechts: Gerrit Renema, Bertus Rijpkema, Kees van den Bosch, Harry Swinkels en Jis Rijpkema.

Diemen Postkantoor - Burg. Kieuitsteaat

Boerderij Zeldenrust

Gerrit Renema werd in 1910 geboren in het Friese Oudega (gemeente Wynbritesradeel). Als jongste zoon groeide hij op in een gezin met negen kinderen. Vader had een kleine boerderij met een stuk of zeven koeien. Gerrit: "In Friesland was Schraalhans keukenmeester. Er was weinig werk en als je al werk had, verdiende je er bijna niets." Het was dan ook niet verwonderlijk dat veel Friese jongens hun heil ergens anders zochten. De jonge Gerrit had al twee broers naar Amerika zien vertrekken, terwijl zijn broers Johannes en Andries richting 'Holland' waren gegaan waar zij inmiddels werkten op boerderijen in Diemen. Ook voor Gerrit kwam het moment om zijn geluk elders te beproeven. Gerrit: "In het agrarische blad *De Boerderij* stonden toentertijd veel advertenties waar boeren uit het westen en ook uit Diemen, een knecht vroegen. Het loon stond er bij vermeld en je had volop keus." Dertien (!) jaar was hij, toen hij de trein nam naar Amsterdam en door zijn broers van het station werd opgehaald. Hij vond werk bij Harmen Hopman in de Tweede Bijlmer, maar na een meningsverschil vertrok hij naar Ernst van der Schot die toen boer was op boerderij *Zeldenrust* aan de Ouddiemerlaan.

Broodwijk

Renema beleefde er een aantal prettige jaren. Gerrit: "Het was hard werken en ik lag meestal al vroeg op bed. Van der Schot was een goede baas. Maar een keer heb ik hem flink boos gezien. Het was feest in Diemen en ik kwam laat in de avond thuis. Door tegen het raam te tikken maakte ik de boer wakker. Die kon dat slecht waardenen."

De jonge Gerrit zocht ook naar afwisseling. Hij was niet naar Diemen gekomen om zijn levenlang bij de boer te werken. Toen hij in Amsterdam aan het Kattenburgerplein in de kost

Prentbriefkaart uitgegeven ca 1939 door Diemer Boekhandel C. Smit Jzn./JosPé.

ging, begon hij in het begin van de jaren dertig een broodwijk. In de wetenschap dat het brood in Muiden 16 centen kostte, kocht hij het brood voor 8 cent in bij bakker Eshof aan het Ceramplein in Amsterdam. De bakkers in Muiden vonden het natuurlijk niet leuk dat Gerrit op zijn bakfiets met motor binnentufte om het brood goedkoop aan te bieden. De zaken gingen goed; soms was de voorraad al bij het Merwedekanaal gehalveerd. De parlevinker op het kanaal kocht geregeld wel veertig gevulde koeken (winst 1 cent per koek!).

De familie Renema in de jaren zestig. Van links naar rechts: Nel, Wim, vader Gerrit, Elizabeth, Teake, Johan, Gerrit jr., Maaïke en moeder Gerrie.

Schillenvijk

Na verloop van tijd verkocht Gerrit de broodwijk en keerde terug naar Diemen. In 1939 kocht hij voor tweehonderd gulden de schillenvijk van Joop de Jong die aan het Weesperzandpad woonde. Zijn vaste afnemer was Kees Velle die in Oud-Diemen een klein boerderijtje had bij het kerkhof. Gerrit: "Er waren in die tijd veel schillenboeren in Diemen: Van der Laan en Kloosterman aan de Julianastraat, De Vries aan de Burgemeester De Kievietstraat, Jan Post, Velle, Demmer, Rinus Stigter en Scherpenzeel. Het was een moeilijke tijd en de boeren stelden zich vaak hard op. Daarom verenigden de schillenboeren zich in een officiële bond (*Vereniging van Schillenboeren*) die geregeld in het café van Van der Meer op de hoek van de Schoolstraat en de Hartveldseweg bij elkaar kwamen om de prijzen te bespreken." Veel Diemense schillenboeren haalden in Amsterdam op, maar Gerrit had zijn wijk in Diemen, waar hij onder andere de Burgemeester De Kievietstraat aandeed. Hij had toen Gerrie de Jong al leren kennen. De geboren Diemense woonde in een van de huisjes aan de Muiderstraatweg die de *Zeven Wonderen* werden genoemd. Gerrit kwam ook bij haar aan de deur en op weg naar haar betrekking in Amsterdam zeiden zij elkaar altijd gedag. Van het een kwam het ander: zij trouwden juli 1940 en gingen wonen aan de Jan Bertsstraat 16. Gerrit had toen al zijn kleine aanstelling bij het postkantoor van de dames De Kock in de Burgemeester De Kievietstraat waar hij in de zomer van 1939 zo onverschrokken naar binnen was gestapt.

Bedr. Nummer C/1902/0407.

STAATSBEDRIJF DER PTT

POSTKANTOOR TE AMSTERDAM

BERICHT OP SCHRIJVEN VAN
BETREFFENDE uitzending naar Duitsland.
BIJLAGEN _____

DEN 19 April 1943. NUMMER 61-5/1-188 P.Z.

MEN GELIEVE BIJ HET ANTWOORD NAUWKEURIG HET ONDERWERP, DE DAGTEKENING EN HET NUMMER VAN DIT SCHRIJVEN TE VERMELDEN.

1. In opdracht van den Heer Directeur-Generaal deel ik U mede, dat Gij, hoewel Gij slechts reserve-hulpbesteller zijt, toch voor uitzending in aanmerking zult worden gebracht.
2. In verband hiermede verzoek ik U zich op Vrijdag 23 April a.s. op het middagspreekuur (12.30 - 13.30) van den Controleerend Geneesheer te vervoegen.

De Directeur,
o/1 de Chef van het
Bureau Directie,

[Handwritten signature]

Aan
den Heer G. Renema,
Hulpbesteller b/d P.T.T.-dienst,
te
DIEMERBRUG.

B.

MODEL P 410
L 1710 - '42 - K 983

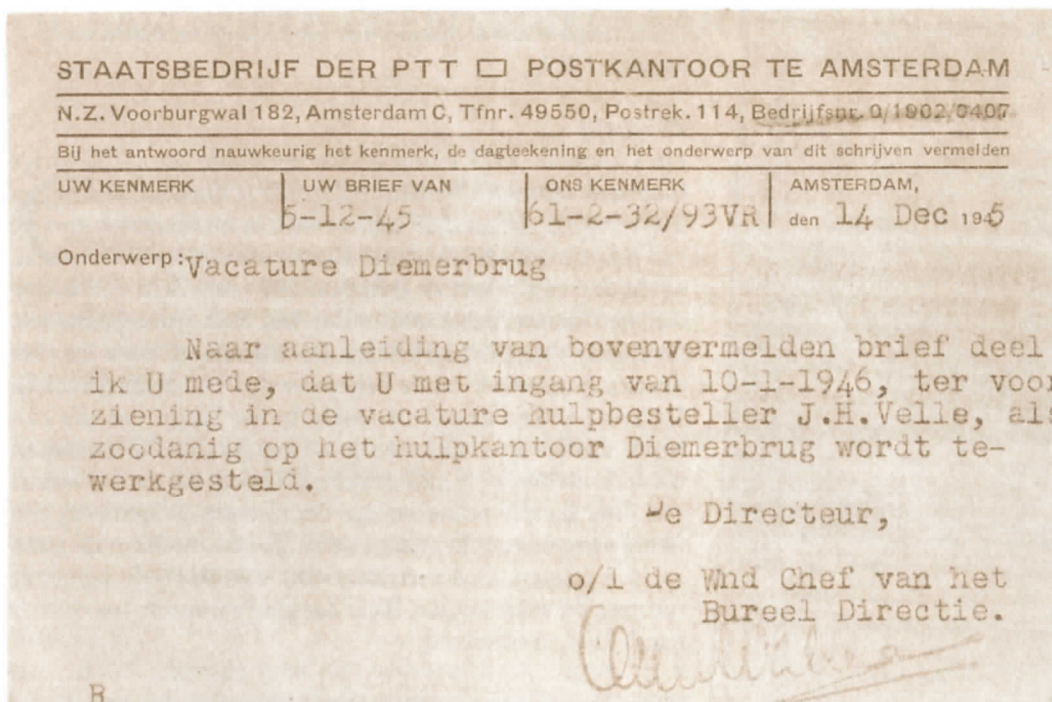
*Oproep arts voor keuring voor uitzending naar Duitsland,
19 april 1943.*

Burgemeester De Kievietstraat

Voorlopig was het bezorgen van de post voor Gerrit een bijbaan bij de schillenvijk, maar langzaam breidde zijn baan bij de post uit. De reserve hulpbesteller werd hulpbesteller. Gerrit had het best naar zijn zin in het knusse postkantoor. Gerrit: "Het was heel klein. We waren met vijf of zes bestellers. Het was heel gezellig, maar het was soms wel behelpen. Zo was er bijvoorbeeld geen wc. Het gezin De Kock woonde boven en hadden kleine kinderen. Het was natuurlijk geen ideale situatie dat de werknemers van de post daar ook gebruik van de wc maakten. We stonden dus vaak buiten. Vlak naast de winkel in landbouwartikelen van Koolhaas was een vaste plasplek." Gerrit en Gerrie hadden inmiddels hun eerste kindje gekregen. Bij de bevalling in 1941 had dokter Hartman nog met een knipoog gezegd: "Het gewicht is goed. Zes en een kwart, daarmee de spotnaam voor Seyss Inquart gebruikend." Ondanks de dreigende sfeer van die tijd hadden de bestellers ook vaak lol. Gerrit: "Zo hadden we gasmaskers gekregen in het postkantoor die we op een gegeven moment gebruikten om allerlei gekke dingen mee uit te halen." Maar de oorlogssituatie leek plotseling onaangename persoonlijke gevolgen te gaan krijgen voor de kersverse vader. Op last van de directeur-generaal van de PTT werd bepaald dat Gerrit voor uitzending naar Duitsland in aanmerking kwam. Voor het gemak werd de afspraak voor de medische controle meteen maar even eenzijdig vastgelegd. Op vrijdag 23 april 1943 werd Gerrit rond 13.00 uur bij de controlerend geneesheer verwacht. Gelukkig bracht de schillenvijk redding. Gerrit: "Als schillenboer kreeg ik een *Ausweis* dat ik onmisbaar was voor de voedselvoorziening." De directeur-generaal draaide zijn eerder genomen beslissing drie weken later weer terug.

Vaste aanstelling

In 1946 kreeg Gerrit Renema de vaste aanstelling die hij in 1939 al in gedachten had gehad. Hij was nu besteller voor een weekloon van een kleine 38 gulden met inbegrip van toelagen. Een maand daarvoor was hij met prachtige resultaten door het onderzoek van de PTT gekomen: aardrijkskunde en taal goed en rekenen zelfs zeer goed. Zijn eerste jaren liep hij met collega Bertus Rijpkema wisselende wijken in heel Diemen. Nu, tientallen jaren later, somt Gerrit nog steeds moeiteloos van hele straten op wie er van deur tot deur woonde. In de jaren zestig kreeg Renema de buitenwijk die hem dag in dag uit door weer in wind het dorp uitbracht. Zes uur op, tot acht uur sorteren met de collega's en dan met volle tassen bepakt en bezakt op weg met de fiets. Even de Burgemeester De Kievietstraat door, dan over de Muiderstraatweg en daarna het groen in. Tussen de weilanden voelde hij zich in zijn element. Daar kwam toch de oude herinnering aan Friesland weer naar boven. De boerderijen en de weilanden en de wisselende luchten daarboven, het water van de Diem en het Merwedekanaal. Seizoen na seizoen kwamen ze steeds weer terug: de bleke winterzon, de voorjaarszon en de felle zomerzon; mistige herfst dagen en regenachtige natte dagen waarop je naar het leek als enige op pad was. Gerrit: "Ik hield van de vrijheid. In de vrije natuur voelde ik me goed. Ik zat liever niet opgesloten in een hok." De route liep via de Overdiemerweg en het pontje over het kanaal naar de andere kant. De winter was in sommige jaren zo koud dat het kanaal dichtgevroren was en Gerrit met fiets en al over het ijs kon.

Aanstellingsbrief voor hulpbesteller van 14 december 1945.

Lopend postkantoor

Veel mensen keken uit naar de postbode. Gerrit: "Het ging niet alleen om de post, maar ik had van alles bij me. Ik leek wel een lopend postkantoor. In mijn binnenzak zaten briefkaarten, postzegels, postwissels en aan het eind van de maand zelfs enveloppen met de AOW erin. Daar keken de mensen echt naar uit." Bij de onbewaakte overweg stond tante Pietje ter Heide, die in een huisje in Overdiemen woonde, altijd op de uitkijk of het goed ging. Bij Hennipman in boerderij Zeehoeve, een van de laatste adressen in Overdiemen, stond regelmatig de koffie klaar. Het gebeurde wel dat Gerrit aan de late kant was en snel verder wilde. Die haast kwam hem soms op een vermaning te staan. Zoals toen met tante Aartje Lekkerkerker, die in het rooie dorp woonde. Tante Aartje, de vrouw van Gerard Bakker, de man die in november 1937 als eerste na het ongeluk op de Muiderstraatweg bij prins Bernhard was, sprak hem eens toe: "Gerrit, waarom ben je niet op de koffie geweest?" En op die ijsskoude winterdag toen de sneeuw hoog lag en het moeilijk gaan was op de Stammerdijk, stond op nummer 13 bij Struik de boerin in de deuropening: "Meneer Renema, wilt u mee eten?" Soms waren er humoristische misverstanden. Gerrit: "We hadden toentertijd groene zomerkleding. Toen ik bij een woonboot wilde bezorgen, hoorde ik plotseling iemand roepen: "Olieman, ik hoef vandaag niet, hoor!"

Noodgebouw Hartveldseweg

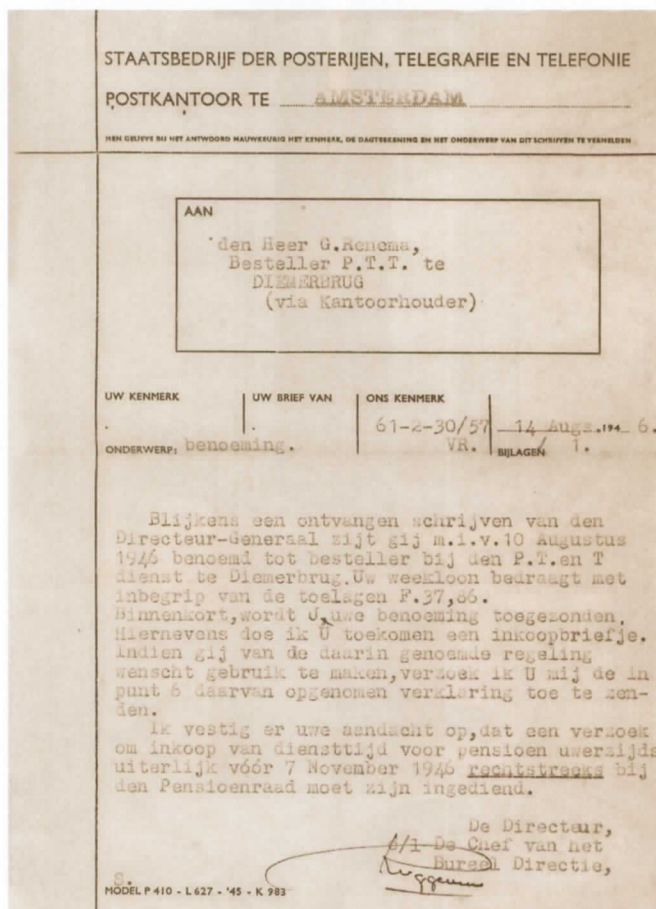
Toen de bevolking van Diemen en daarmee ook de postbezorging almaar groeide, werd het postkantoorje aan de Burgemeester De Kievietstraat echt te klein. Men vond in 1956 onderdak in een houten noodgebouw vlakbij de Petruskerk aan de Hartveldseweg. Gerrit: "Het was daar soms bar koud! Er stonden van die ouderwetse kachels. Om die aan te maken, moesten we eerst naar buiten om hout te zoeken." Gerrit vierde er in 1964 zijn 25-jarig ambtsjubileum, waarbij de directeur van het postdistrict Amsterdam, de heer Meijer, "de D-besteller 1^e klasse der PTT G. Renema van het hulppost-

kantoor te Diemerbrug" hartelijk feliciteerde.

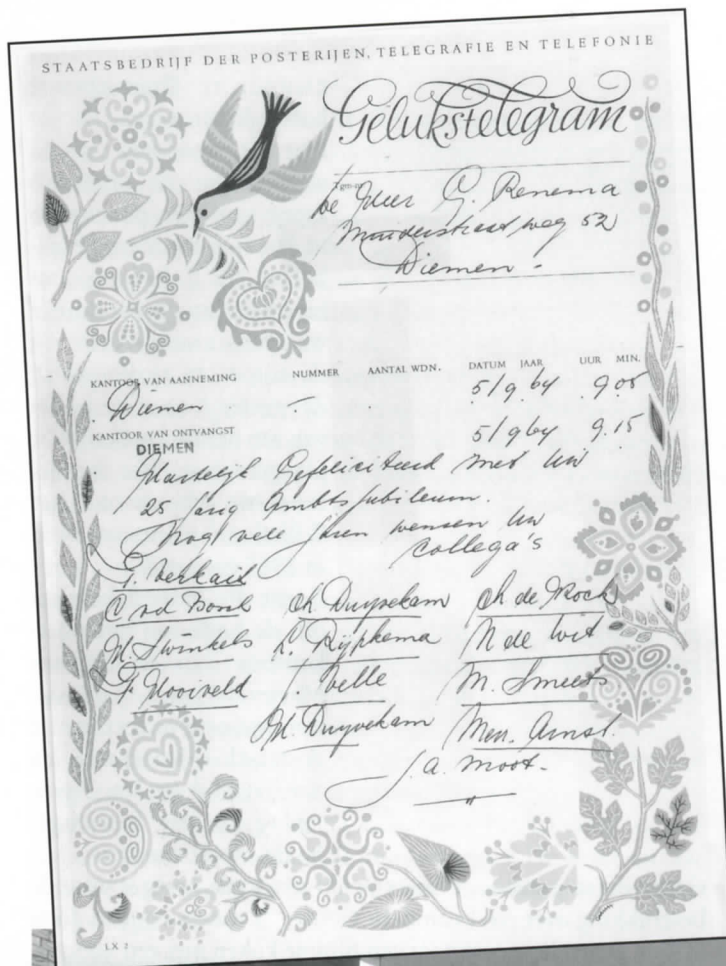
Met het toenemen van de welvaart in de jaren '60 kreeg ook het postwezen in Diemen meer mogelijkheden. Na al die jaren van krappe behuizing, te warme werkomstandigheden in de zomer en te koude in de winter kwam de bouw van een nieuw postkantoor als geroepen. Het ruime, moderne gebouw aan het Wilhelminaplantsoen werd in 1967 geopend.

Gerrit die inmiddels bijna om de hoek van het postkantoor aan de Prinses Margrietstraat woonde, werd wel eens om een gunst gevraagd. Bijvoorbeeld als aan het eind van Koninginnedag de vlag binnengehaald moest worden.

Gerrit, die nog steeds de 'buitenwijk' verzorgde, kreeg zowaar de beschikking over een bromfiets. Gerrit: "Ik moest examen doen in Den Haag. Ik moest naar een filmpje kijken met een koptelefoon op en daarna werd me gevraagd wat ik er nog van wist."

Aanstelling als besteller met ingang van 10 augustus 1946.

Gelukstelegram van de collega's voor het 25-jarig ambtsjubileum, 5 augustus 1963.

Afscheid

Op 1 oktober 1975 kwam er aan het einde aan de 36-jarige loopbaan van Gerrit Renema bij de PTT in Diemen. Wat begon met een gesprekje in 1939 aan het loket in het kleine kantoorje van mevrouw De Kock aan de Burgemeester De Kievietstraat, eindigde in 1975 met de drukbezochte receptie in de kantine van het nieuwe postkantoor aan het Wilhelminaplantsoen. De *Diemer Courant* deed verslag. De adjunct-directeur van het district Amsterdam en de beheerder van het postkantoor in Diemen spraken lovende woorden in het bijzijn van alle collega's, familie en tot Gerrits grote vreugde veel Diemenaren uit de 'buitenwijk'. In zijn dankwoord zei Gerrit dat hij verrast was door de vele bezoekers op zijn receptie en sprak hij zijn waardering tegen zijn collega's uit, die hem nooit in de steek hadden gelaten. Ook vertelde Gerrit dat hij in de komende tijd even bij wilde komen. Waar dat ging gebeuren, lag voor de hand. Juist, in Friesland.

Het is inmiddels april 2005. Gerrit Renema is 94 jaar. Als hij voor het postkantoor het zebrapad oversteeft om boodschappen te gaan doen, roepen sommige "jonge jongens" (zij werken daar ook meer dan dertig jaar) van de post nog wel eens: "Ome Gerrit, voorzichtig aan hoor!"

Een recente foto van het voormalige postkantoor aan de Burgemeester De Kievietstraat. Na de verhuizing van het postkantoor naar het Wilhelminaplantsoen in 1967 krijgt het gehele pand een woonbestemming (foto Wiard Krook, maart 2005).

DE FAVORIETE PRENTBRIEFKAARTEN VAN CAREL KASKENS

Henk Teiwes

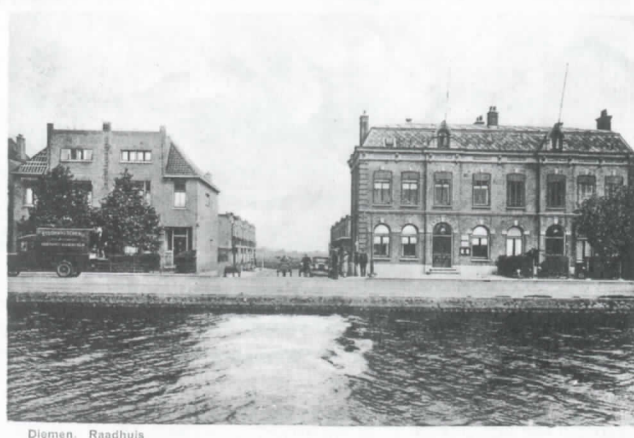
Carel Kaskens is een verwoed verzamelaar van Diemense prentbriefkaarten. Als je aan hem vraagt welke prentbriefkaarten hij nu zo bijzonder vindt en waaraan hij hoogst persoonlijke waarde hecht, dan gaat zijn voorliefde zonder aarzelen uit naar kaarten waarop twee Diemense objecten zijn afgebeeld.

Door middel van zijn contacten met velerlei mensen, weet hij in het bezit te komen van hoogst exclusieve kaarten. Op locaties, waar onder andere prentbriefkaarten worden geveild, kan men hem aantreffen. Op deze manier heeft hij zijn verzameling nagenoeg compleet gekregen.

Raadhuis

Een van de objecten waar zijn voorkeur naar uitgaat, is de afbeelding van het oude raadhuis van de gemeente Diemen aan de Hartveldseweg. Daarnaast ligt de Raadhuisstraat. Het tweede huis van de hoek Raadhuisstraat/Hartveldseweg is de woning waar Carel namelijk jaren met zijn ouders heeft gewoond. Het voormalige raadhuis kon hij destijds van de gemeente Diemen kopen. Toen hij daarna de rechtmatige eigenaar werd, heeft hij zich volledig ingezet om dit monument in zijn geheel te restaureren en zo voor het nageslacht te bewaren.

Vandaar zijn affiniteit met de oude afbeeldingen van dit gebouw. Hij bezit er diverse variaties van. In de loop der tijd hebben verschillende fotografen andere standpunten ingenomen voor het vastleggen van dit stukje onroerend goed. Ook hebben de diverse uitgevers andere opdrachten aan de fotografen verstrekt. Hierdoor kon er een grote diversiteit van deze prentbriefkaarten aan het publiek worden aangeboden.

Uitg. J. W. Dorresteyn, Amst.

Prentbriefkaarten met het voormalige Diemense raadhuis.
Boven: uitgegeven ca 1901 door J.W. Dorresteyn, Amsterdam.
Rechts (van boven naar beneden):
uitgegeven ca 1910 door Jos. Nuss & Co., Haarlem
uitgegeven ca 1937 door A.H. de Wild, Diemen
uitgegeven ca 1960 door Diemer boekhandel C. Smit Jzn., Diemen
uitgegeven ca 1970 door Boek- en Kantoorboekhandel Th. Dijkman & Zn., Diemen

DIEMERPLAS EN STRANDBAD TE DIEMEN

Diverse prentbriefkaarten van het zwembad "De Diemerplas", uitgegeven in het begin van de jaren '40 door JosPé, Arnhem.

Standbad "Diemerplas" te Diemen

De Diemerplas

De tweede categorie favoriete kaarten behelzen de afbeeldingen van het zwembad *De Diemerplas*, dat gelegen was aan de Eerste Diem aan de Overdiemerweg. Het zwembad was door zijn aparte architectuur heel uniek en voorzag in een grote behoefte aan recreatie in de gemeente Diemen. Juist in de jaren dertig tot en met vijftig, toen de recreatie nog in de kinderschoenen stond, was dit zwembad tijdens mooie dagen een ware trekpleister. Vanwege de rooms-katholieke signatuur aldaar, mocht er in het zwembad alleen gescheiden gezwommen worden. De heren rechts, de dames links van het gebouw. Voor de jongens was dit natuurlijk een uitdaging om toch bij de meisjes te komen. Helaas ging het zwembad in de jaren vijftig in vlammen op. De familie Kaskens was eigenaar van het zwembad en dat maakt het alleszins begrijpelijk dat de voorliefde van Carel Kaskens naar deze afbeeldingen uitgaat.

De redactie van het tijdschrift van de Historische Kring Diemen is Carel Kaskens zeer erkentelijk dat hij voor de reproductie van vele prentbriefkaarten zijn verzameling tijdelijk aan de HKD heeft afgestaan.

Standbad "Diemerplas" te Diemen

Standbad "Diemerplas" te Diemen

Simon van Blokland en Miep van Blokland-Saan

“DE PRENTBRIEFKAART OPENT EEN WERELD AAN HERINNERINGEN”

Taco ten Dam

Simon van Blokland geldt in het prentbriefkaartenwereldje als dé ambassadeur van, zoals hij dat zelf zo mooi formuleert: “Het eerste stukje beeldcommunicatie op een stevig stuk papier van 140 bij 90 mm.” Zelf verzamelt hij al meer dan vijftig jaar prentbriefkaarten van Amsterdam. Simon: “Ja, verzamelen dus. Dat is wat anders dan vergaren. Je hebt verzamelaars en vergaarders van prentbriefkaarten. Voel je het verschil?” De Diemense kaarten laat hij over aan zijn vrouw. Logisch, want zijn vrouw is de geboren Diemense Miep Saan. Na vele jaren Amsterdam, wonen Simon en Miep nu alweer tien jaar in Zaandam.

Als oprichter van de *Vereniging Documentatie Prentbriefkaarten* (VDP) is Simon van Blokland er voor een deel verantwoordelijk voor dat de prentbriefkaart als historisch belangrijk wordt gezien door gemeentelijke archieven en historische verenigingen. Met de werkzaamheden van de VDP werd immers de basis gelegd voor een verantwoord documentatiesysteem. Simon: “De prentbriefkaart opent voor mensen vaak een wereld van herinneringen. Maar daarnaast laat de afbeelding in het algemeen veel zien over de sfeer in een tijd en is daardoor van grote historische waarde.”

Oeuvre

De erevoorzitter van de VDP draagt zijn kennis nog altijd met veel plezier uit. Tot groot genoegen van de velen die in de loop der jaren via een lezing of een publicatie in contact kwamen met het werk van Simon. De rubriek “Nakaarten” die Simon

twaalf jaar in de *Echo* verzorgde, leverde hem wekelijks een stapel reacties van lezers op.

Nog altijd geeft hij lezingen, onder andere voor de leden van *Ons Amsterdam* en de *Stichting Wijzer*. Zijn geschreven oeuvre omvat inmiddels meer dan twintig publicaties. Allemaal over Amsterdam of uitgevers van Amsterdamse prentbriefkaarten.

En hoe staat het met Diemen? In 1954 leerde hij zijn latere vrouw Miep Saan kennen. Bij *Dansen bij Sandman* aan het Waterlooplein op de hoek van de Amstel. Miep: “Zoals alle jongens en meisjes gingen wij naar dansles. In die tijd gingen veel meisjes vanuit Diemen naar het Waterlooplein. *Sandman* stond bekend als een goede, en niet onbelangrijk, katholieke dansschool. Ik ging daarheen met mijn vriendin Wies Seghers die ook in Diemen woont. Daar leerde ik Simon kennen, die toen in de Nieuwmarktbuurt woonde.”

Prins Hendrikkade, Diemen.

“Ik ben geboren aan de Prins Hendrikkade 15, het witte huis links op de afbeelding. Links naast ons woonde de familie Homan en rechts achter-eenvolgens de families Berkelaar, Vogel, De Zutter, verderop de melkwinkel van Vedder, bakker Hormeijer, het grote huis van dominee Hooyer, de manufacturenwinkel van J. Woorts en het laatste huis de kruidenierswinkel van Rentzenbrink” (prentbriefkaart uitgegeven ca 1930 door A.H. de Wild, Diemen).

Miep en Simon denken met weemoed terug aan het Diemen van de jaren '50. Miep: "Diemen was een prachtig dorp. Ik ben geboren aan de Prins Hendrikkade 15 aan de Keulsevaart. Ja, wij zeiden altijd Keulsevaart en niet Weesperterkvaart. Als kind speelde ik vaak met Wies, Riekie Bos, Tiny Homan en Greetje van der Vecht aan de achterkant waar je via een poortje in de Weesperstraat kon komen. Simon: "Diemen was zo mooi met die huizen aan de Prins Hendrikkade en die prachtige, oude boerderijen aan de Ouddiemerlaan. In de jaren vijftig ging het goed fout in Diemen. Men moest mee in de vaart der volkeren. Gebrek aan historisch besef bij de plaatselijke bestuurders met als gevolg dat de ziel uit het dorp werd gehaald. De gevolgen zijn bekend."

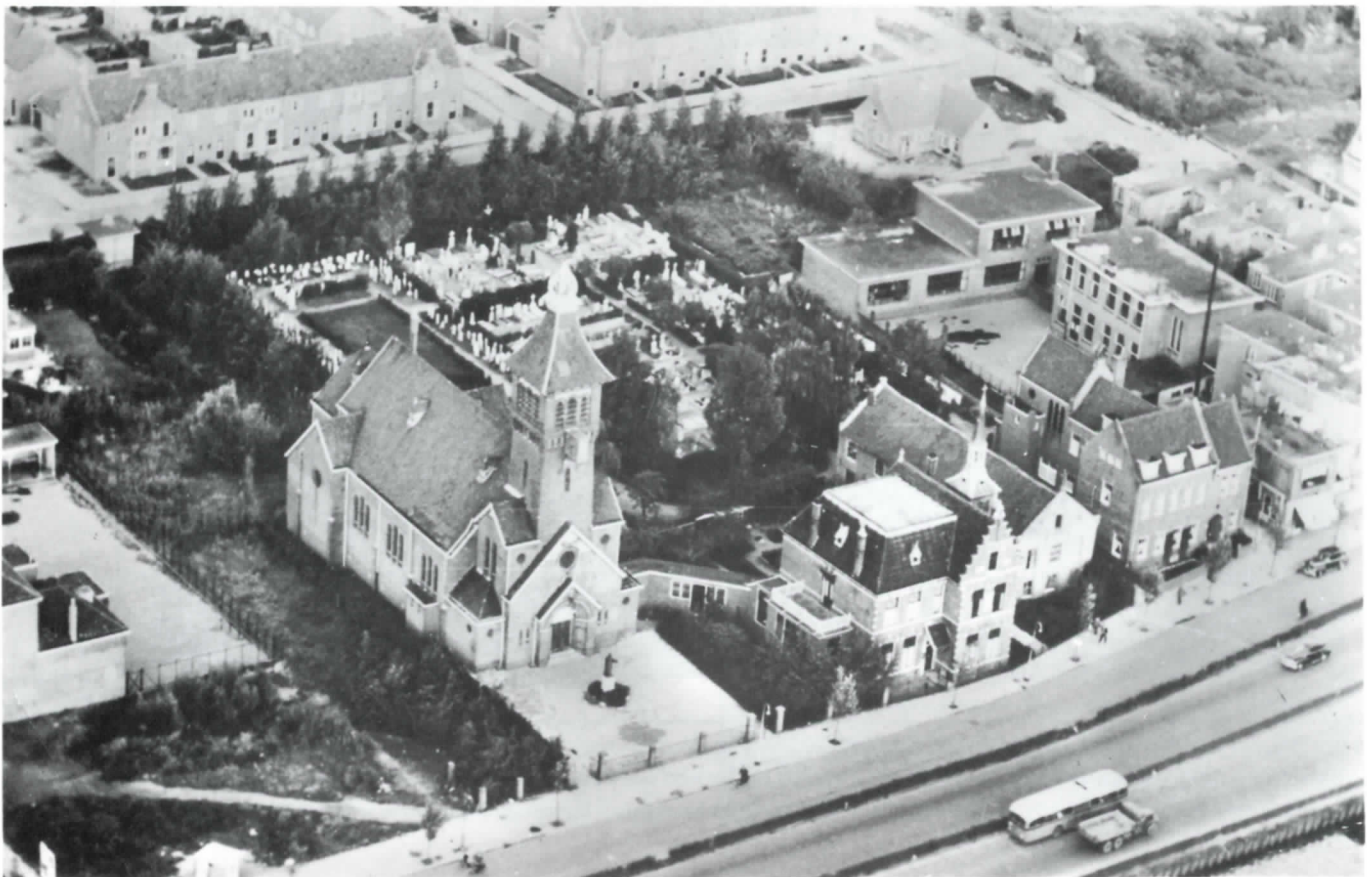
Mooie herinneringen

Toch zal Miep de band met Diemen nooit kwijtraken. Ze heeft nog steeds contact met haar jeugdvriendin Wies en komt geregeld in Diemen, waar haar broers Cor en Piet en meer familie wonen.

En als Simon naar een verzamelbeurs gaat, neemt hij af en toe voor Miep een kaartje mee met een afbeelding van het oude Diemen. Miep: "Die oude plaatjes brengen zoveel terug aan mooie herinneringen uit mijn jeugd." Ook een verzamelaar dus, en geen vergaarder.

Sint Petrus' Bandenkerk

"De Sint Petrus' Bandenkerk was onze parochiekerk. Daar ben ik gedoopt, heb mijn eerste communie gedaan en ben er getrouwd. Met feestelijkheden in de familie nam de kerk een belangrijke plaats in. Mijn ouders zijn vanuit deze kerk begraven op de rk begraafplaats."
(links: prentbriefkaart uitgegeven ca 1915 door A.J. Baars, Diemen; onder: prentbriefkaart uitgegeven ca 1952 door N.V. Luchtfoto Nederland, Leidschendam).

BOEKBESPREKING

Taco ten Dam

Er zijn de laatste tijd drie boeken verschenen met (onder meer) Diemen als onderwerp.

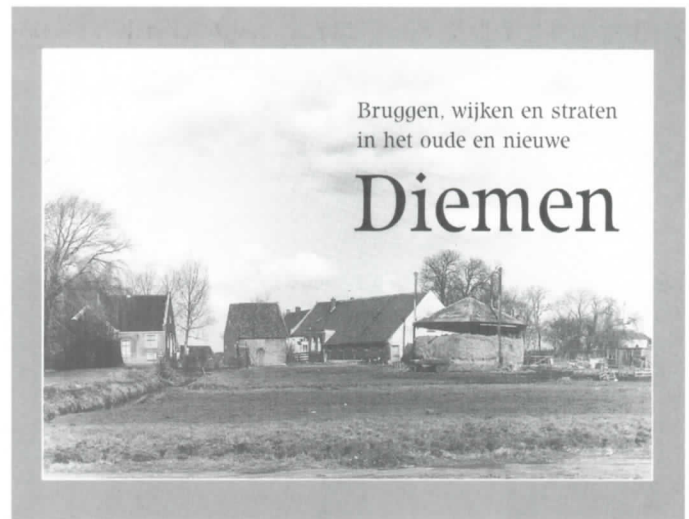
Bruggen, wijken en straten in het oude en nieuwe Diemen, Rien van Elderen en Frits Reurekas, Uitgeverij Vanderhoef, Diemen, prijs € 19,95

Uitgeverij Vanderhoef verraste onlangs met een straatnamenboekje van Diemen. Voor alle belangstellenden in de geschiedenis van Diemen een interessante en overzichtelijke weergave van de namen van straten, bruggen en wijken en de verklaring daarvan. Het boekje dat fraai gelayout is door Mart Bevelander, geeft een aardige kijk op de creativiteit van de hoogwaardigheidsbekleders die door de jaren heen de straten van namen mochten voorzien.

Samenstellers Rien van Elderen en Frits Reurekas schrijven het al in hun voorwoord: "Wat de een mooi vindt zal bij de ander weerstanden oproepen." En zo is het maar net. Wat te denken van de fantasie van de bedenkers van namen als het Mantelmeeuwpad, Vingerhoedskruid of Trompetboomhof? En waarom heet de Kerwin Lucasstraat niet gewoon Kerwin Duinmeijerstraat? Alleen al Google geeft honderden hits bij deze naam van de in 1983 vermoorde jongen, terwijl de naam Kerwin Lucas onbekend blijft. Gelukkig zijn de naamgevers van de Prins Bernhardlaan in 1956 minder *pünktlich* te werk gegaan. Hoewel een straatnamenbordje van een paar meter met *Prins Bernhard Leopold Frederik Everhard Julius Coert Karel Godfried Pieter van Lippe-Biesterveldlaan* natuurlijk een attractie van de eerste orde was geweest. Het boekje geeft ook leuke weetjes. Een greep: Welke boulevards zijn bekend in Diemen? Waar loopt het "Verkrachtingslaantje"? Waarom mocht de naam "Diemerloo" niet? Wat is er zo bijzonder aan de "Hasselaarstraat"? Wat was de "Brug der Zuchten"? De antwoorden mag u zelf opzoeken.

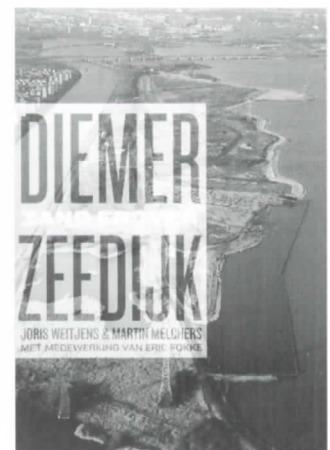
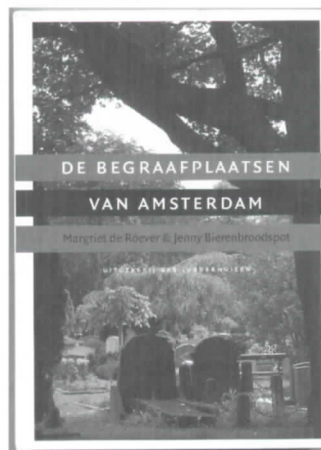
De begraafplaatsen van Amsterdam, Margriet de Roever en Jenny Bierenbroodspot, foto's: Wim Ruigrok, Uitgeverij Bas Lubberhuizen, prijs € 29,50

Er is nu een overzichtelijk en fraai vormgegeven boek over de geschiedenis van de begraafplaatsen in Amsterdam. Het boek is tegelijkertijd een gids voor de geïnteresseerde of liefhebber van de zogenaamde 'funeraire' cultuur. Behalve aan de begraafplaatsen in Amsterdam is er ook aandacht besteed aan twee begraafplaatsen in Diemen: *Rustoord* en de *Israëlitische begraafplaats* aan de Ouddiemerlaan. *Rustoord*, dat in 1791 in gebruik werd genomen, wordt door De Roever aangemerkt als een "sfeervolle dodenakker, met vooraan nog een bijzondere collectie zerken, hier en daar met waardevolle grafmonumenten van bekende Amsterdammers." Van die laatsten kunnen genoemd worden de wiskundige Pieter Nieuwland, de pionier op het gebied van de vrouwenbeweging Hélène Mercier, de schilderes Lizzy Ansingh en de schrijver van de Historische Gids van Amsterdam A.E. D'Ailly. De *Israëlitische begraafplaats*, die 13.700 graven herbergt, kent nog slechts ongeveer vijf begrafenissen per jaar. Bijzonder is dat er vierhonderd urnen-graven zijn. Deze betreffen gevangenen die tijdens de oorlog in kamp Westerbork zijn gecremeerd.

Diemerzeedijk, Zand erover, Joris Weitjens en Martin Melchers, met medewerking van Eric Fokke, Uitgeverij Bas Lubberhuizen, prijs € 24,90

Diemerzeedijk, Zand erover is een zeer boeiend en onderhoudend geschreven verhaal van een volstrekt uniek gebied. Veel Diemenaren én Amsterdammers hebben de dijk in hun herinnering als de plaats die twintig jaar lang door de overheid gebruikt werd om in apocalyptische sferen giftig en chemisch afval te verbranden. "Onvoorstelbaar. Zo was het, wat was het erg," zullen velen verzuchten bij het zien van de foto op bladzijde 52. Afhankelijk van de wind was het in Amsterdam en Diemen af te raden de was buiten te hangen, want daar zat dan geheid een zwarte roetlaag op. Maar de Diemerzeedijk was ook een uniek natuurgebied. Joris Weitjens en stadsecoloog Martin Melchers schrijven vol liefde over het bijzondere stukje grond waar ze zo vaak en graag vertoefden. Martin om de natuur van de dijk in kaart te brengen en Joris om karpers te vangen. In acht overzichtelijke hoofdstukken wisselen feiten en persoonlijke verhalen met veel anekdotes elkaar af, genoteerd in een zeldzaam heldere en prettig leesbare stijl. Heerlijk zijn de anekdotes over onder anderen koningin Wilhelmina en rietsnijder Lieuwe Karbet, over de landloper Gosiemolen en Jac. P. Thijsse. Prachtig zijn de persoonlijke verhalen van buurtbewoners Henk Griffioen en visser Gerard Smeenk. Maar ook de 'modernere' verhalen blijven alleszins boeien. En wat te denken van de foto van de rokende vos? Voor de echte liefhebbers zijn er bijlagen met tellingen, een totaalijst vogels en een inventarisatielijst van de zoogdieren van het Diemerzeedijkgebied. *Diemerzeedijk, Zand erover* is een zeldzaam mooi verhaal met een originele lay-out en veel illustraties.

Achterkant omslag: Prentbriefkaarten ca 1949 uitgegeven door Diemer Boekhandel C. Smit, Diemen/JosPé

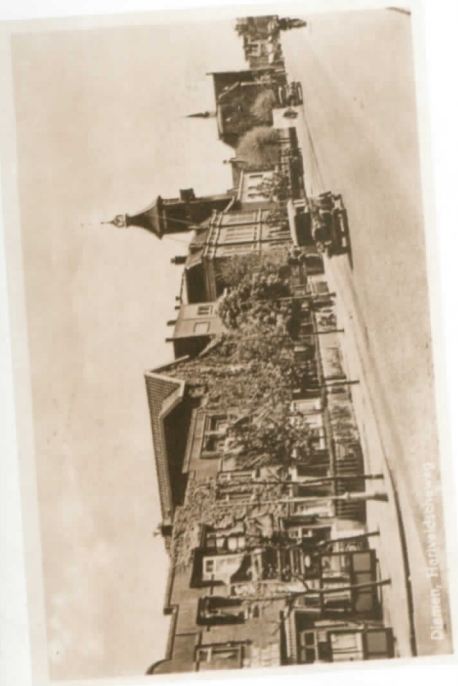
Diemen, Nieuwe Brug met Ned. Herv. Kerk

Diemen, Oude Markt

Diemen, P.H.-Kade

Diemen, Herenwal

GROETEN

uit DIEMEN

Diemen, Burg. van Bovenweg

Groeten uit Diemen

Diemen, Oude-Diemenlaan

Diemen, Jan Bertinustreet